सुदूरपश्चिम प्रदेश सभामा मिति २०८१ साल असार १ गते

आर्थिक मामिलामन्त्री सुरेन्द्र बहादुर पालले

प्रस्तुत गर्नु भएको

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को

बजेट वक्तव्य

सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार

आर्थिक मामिला मन्त्रालय

धनगढी, कैलाली

२०८१

माननीय सभामुख महोदय,

१. नेपालको संविधानको धारा २०७ बमोजिम सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारको आर्थिक मामिलामन्त्रीको हैसियतले यस गरिमामय प्रदेश सभामा आगामी आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को बजेट तथा कार्यक्रम प्रस्तुत गर्न उपस्थित भएको छु। यस अवसरमा सर्वप्रथम म राष्ट्रप्रति समर्पित भई राजनीतिक परिवर्तनका लागि भएका विभिन्न आन्दोलनहरूमा जीवन उत्सर्ग गर्नुहुने सम्पूर्ण शहीदहरूप्रति हार्दिक श्रद्धा-सुमन अर्पण गर्दछु। साथै, नेपालको समग्र राजनीतिक परिवर्तनका क्रममा भएका आन्दोलनका घाइते र बेपत्ता भएका नागरिकहरूप्रति उच्च तथा भावपूर्ण सम्मान प्रकट गर्दै त्यस्ता युगान्तकारी प्रक्रियामा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने सबै अग्रज तथा शिखर व्यक्तित्वहरूप्रति उच्च सम्मान व्यक्त गर्दछु।

२. प्रस्तुत बजेट तथा कार्यक्रम निर्माण गर्दा नेपालको संविधानमा निर्दिष्ट राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व, मौलिक हक, प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना, सोह्रौं राष्ट्रिय आवधिक योजना, दिगो विकास लक्ष्य तथा अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता, प्रदेशको सामाजिक-साँस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधता र मानव विकासको अवस्था, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण एवम् प्रदेश सरकारको वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम र विनियोजन विधेयकका सिद्धान्त तथा प्राथमिकताका सम्बन्धमा माननीय सदस्यबाट प्राप्त सुझावलाई प्रमुख मार्गदर्शनका रूपमा लिएको छु। त्यसैगरी, स्थानीय तह, राजनीतिक दल, नागरिक समाज, निजी तथा सहकारी क्षेत्र, प्राज्ञिक एवम् वुद्धिजीवि वर्ग, आमसंचार जगत, आमनागरिक

लगायतका सरोकारवालाबाट प्राप्त सुझाव समेतलाई बजेट तथा कार्यक्रम निर्माणको आधारका रूपमा लिएको छु।

३. उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि, उद्यमशीलता प्रवर्धन तथा रोजगारी सिर्जना, गरिबी, बेरोजगारी र वञ्चितिकरणको न्यूनीकरण, उच्च र समन्यायिक आर्थिक वृद्धि, दिगो पूर्वाधार विकास र नवप्रवर्तन, शासकीय सुधार एवम् सुशासन हासिल गर्ने उद्देश्यका साथ निर्माण गरिएको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम यस सम्मानित सभामा पेस गर्ने अनुमति चाहन्छु।

४. प्रस्तुत बजेट तथा कार्यक्रम प्रदेशमा उपलब्ध भौतिक तथा प्राकृतिक, आर्थिक एवम् वित्तीय र मानव स्रोत साधनको रणनीतिक परिचालन, प्रभावकारी वित्त व्यवस्थापन, संस्थागत क्षमता विकास, वित्तीय अनुशासन, मानव पुँजी निर्माण, नतिजामूलक आयोजना व्यवस्थापन, पुँजीगत खर्च दक्षता अभिवृद्धि, तीव्र, उच्च र फराकिलो आर्थिक वृद्धि, दिगो र सन्तुलित विकास, सामाजिक-सांस्कृतिक रूपान्तरण, रोजगारी सिर्जना, स्वरोजगार र उद्यमशीलता प्रवर्धनमा केन्द्रित रहेको छ।

माननीय सभामुख महोदय,

अब म सुदूरपश्चिम प्रदेशको आर्थिक अवस्था र चालु आर्थिक वर्षको बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको समीक्षा प्रस्तुत गर्ने अनुमति चाहन्छु।

५. आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा उपभोक्ता मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन रु. ४ खर्ब ४ अर्ब २८ करोड रकम रहने अनुमान रहेको छ, जुन अनुमानित राष्ट्रिय कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको ७.१ प्रतिशत हो।

६. चालु आर्थिक वर्षमा प्रदेशको अर्थतन्त्र ३.४१ प्रतिशतले विस्तार हुने अनुमान रहेको छ। आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा यस्तो वृद्धिदर १.४२ प्रतिशत रहेको थियो।

७. चालु आर्थिक वर्षमा कुल सरकारी खर्च रु. २० अर्ब ५३ करोड २२ लाख ९२ हजार अर्थात् विनियोजनको ७०.१६ प्रतिशत हुने संशोधित अनुमान छ। कुल सरकारी खर्चमध्ये चालु खर्च रु. ९ अर्ब ३६ करोड २ लाख २८ हजार अर्थात ७६.४५ प्रतिशत र पुँजीगत खर्च रु. ११ अर्ब १७ करोड २० लाख ६४ हजार अर्थात ६५.६३ प्रतिशत खर्च हुने संशोधित अनुमान रहेको छ।

८. चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा संघ सरकारको राजस्व बाँडफाँटबाट **रु. ७ अर्ब ३४ करोड ११ लाख २७ हजार** र वित्तीय समानीकरण अनुदान बापत रु**. ७ अर्ब ४५ करोड ५२ लाख ६३** हजार प्राप्त हुने संशोधित अनुमान छ। रोयल्टीतर्फ **रु. ३ करोड २४ लाख ६९ हजार** प्राप्त भएको छ। आन्तरिक स्रोततर्फ **रु. १ अर्ब ५० करोड** परिचालन हुने अनुमान गरिएकोमा २०८१ जेठ मसान्तसम्म **रु. १ अर्ब १२ करोड ८६ लाख ६१ हजार** असुली भई आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा **रु. १ अर्ब ४० करोड** प्राप्त हुने संशोधित अनुमान छ। यसरी राजस्व बाँडफाँट, वित्तीय समानीकरण अनुदान, रोयल्टी र आन्तरिक राजस्व परिचालनबाट जम्मा **रु. १७ अर्ब ३५ करोड ७५ लाख २० हजार** प्राप्त हुने संशोधित अनुमान छ।

९. चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा रु. ३ अर्ब ८६ करोड ६७ लाख २४ हजार बचत हुने अनुमान गरिएकोमा उक्त रकम रु. ४ अर्ब ५६ करोड १ लाख ९१ हजार कायम भएको छ।

१०. चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ मा संघ सरकारबाट समपूरक अनुदानतर्फ रु. ७७ करोड प्राप्ति हुने अनुमान गरिएकोमा २०८१ जेठ मसान्तसम्म रु. ५७ करोड ७५ लाख, विशेष अनुदानतर्फ रु. ६२ करोड प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रु. ४६ करोड ५० लाख र ससर्त अनुदानतर्फ रु. ४ अर्ब ५१ करोड १६ लाख प्राप्त हुने अनुमान गरिएकोमा रु. २ अर्ब ८९ करोड ११ लाख ६७ हजार प्राप्त भएको छ।

११. चालु आर्थिक वर्षको प्रमुख आर्थिक सामाजिक परिसूचक र तथ्याङ्क समावेश गरी तयार गरिएको **आर्थिक सर्वेक्षण २०८०/८१** प्रदेश सभामा पेस गरिसकेको छु।

माननीय सभामुख महोदय,

अब म **प्रदेश सरकारको बजेट प्रणालीमा देखापरेका प्रमुख चुनौती** प्रस्तुत गर्ने अनुमति चाहन्छु।

(क) नेपाल सरकारको राजस्व संकलनमा आएको न्यूनता र प्रदेशको सीमित आर्थिक क्षेत्राधिकार, न्यून राजस्व परिचालन क्षमता र संघ सरकारको अनुदानमा निर्भरताका कारण प्रदेश सरकारको स्रोतमा कमी आउँदा प्रदेशको समग्र स्रोत व्यवस्थापन र सन्तुलनमा दबाब परेको छ।

(ख) आयोजना तथा कार्यक्रमको पूर्वतयारी र प्राथमिकीकरण, विनियोजन कुशलता, आयोजना कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, तहगत सरकार तथा अन्तरनिकाय समन्वय र उत्तरदायित्व एवम् जवाफदेहिता प्रणालीमा प्रभावकारिताको कमीले पुँजीगत खर्चमा न्यूनता र चालु खर्चको आकार बढेका कारण प्रदेश सरकारको आयोजना व्यवस्थापन र वित्त परिचालन तथा व्यवस्थापनलाई सन्तुलित र समन्यायिक बनाउनुपर्ने चुनौती सिर्जना भएको छ।

(ग) प्रदेश गौरव, बहुवर्षीय, रणनीतिक महत्व तथा आर्थिक रूपान्तरणमा योगदान पुऱ्याउन सक्ने ठूला आयोजनामा पर्याप्त स्रोत तथा आयोजनाको प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न नसक्दा आयोजनाको लागत र समय बढ्दै गएका कारण पुँजी निर्माण, रोजगारी सिर्जना, आर्थिक वृद्धि तथा प्रादेशिक अर्थतन्त्रमा गतिशीलता हासिल गर्नु ठूलो चुनौती रहेको छ।

(घ) संघ सरकारबाट प्रदेशलाई प्राप्त हुने अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरणको प्रभावकारी रूपमा परिचालन गर्ने र प्रदेशबाट स्थानीय तहहरूमा हस्तान्तरण हुने अनुदानको उपयोग एवम् खर्चको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन प्रणालीलाई समेत प्रभावकारी बनाउनुपर्ने अवस्था रहेको छ।

(ङ) वित्तीय संघीयता कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन तहगत सरकारबीच बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा, आयोजना कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, प्रतिवेदन, वित्तीय अनुशासन, राजस्व सुधार

र नीति व्यवस्थापनका विषयमा प्रभावकारी समन्वय, सहकार्य तथा सामञ्जस्य कायम गर्नु चुनौती रहेको छ।

(च) प्रदेशको बजेट प्रणालीलाई आधुनिक, नतिजामूलक र सूचना प्रविधिमैत्री बनाउन बजेट तथा कार्यक्रममा दिगो विकास लक्ष्य, जलवायु परिवर्तन, लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन जस्ता अवधारणालाई आन्तरिकीकरण गर्नु र सूचना प्रविधिको सुरक्षित प्रयोग बढाउनुपर्ने चुनौती रहेको छ।

१२. उल्लिखित चुनौतीहरूको सम्बोधनका लागि प्रदेशमा उपलब्ध स्रोत साधनको उच्चतम् उपयोग, प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्र तथा आयोजनामा पर्याप्त लगानी, उद्यमशीलता तथा स्वरोजगार प्रवर्धन, अनुसन्धान र विकास, मानव पुँजीको रणनीतिक परिचालन र सूचना प्रविधिको उच्चतम् प्रयोगमा जोड दिने गरी बजेट तर्जुमा गरेको छु।

१३. प्रदेश सरकारको आन्तरिक राजस्व परिचालन, प्रभावकारी आयोजना व्यवस्थापन, पुँजीगत खर्च दक्षता अभिवृद्धि र चालु खर्चमा उच्च मितव्ययिता, वित्तीय उत्तरदायित्व र अनुशासन, तहगत सरकारबीच प्रभावकारी समन्वय, शासकीय सुधार, सेवाप्रवाह, नवप्रवर्तन र सुशासनलाई मध्यनजर गर्दै प्रस्तुत बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरेको छु।

१४. प्रदेशको समानुपातिक तथा समन्यायिक विकास, स्रोत विनियोजनमा न्याय, कमजोर वर्गको संरक्षण, मानव विकासमा बढोत्तरी एवम् आत्मनिर्भर र

स्वचालित प्रादेशिक अर्थतन्त्र निर्माणमा उच्च योगदान गर्ने गरी बजेटका उद्देश्य तथा प्राथमिकता निर्धारण गरेको छु।

आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को बजेटका उद्देश्य यस प्रकार रहेका छन्ः

(क) उत्पादनमूलक क्षेत्रमा सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको प्रचुर लगानी मार्फत उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारी अभिवृद्धि गर्नु,

(ख) लगानीमैत्री एवम् व्यावसायिक वातावरण निर्माण गर्दै उच्च, दिगो तथा फराकिलो आर्थिक वृद्धि हासिल गरी उत्पादनमुखी, आत्मनिर्भर र स्वचालित प्रादेशिक अर्थतन्त्रको निर्माण गर्नु,

(ग) कृषि तथा पशुपन्छी, वन तथा जडिबुटी र पर्यटन क्षेत्रको विविधिकरण, आधुनिकीकरण, व्यावसायिकरण र बजारीकरण गर्नु,

(घ) शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई र आवास, सशक्तिकरण, क्षमता विकास जस्ता क्षेत्रमा पर्याप्त लगानी गर्दै सामाजिक विकास, साँस्कृतिक रूपान्तरण तथा सामाजिक न्याय र समता हासिल गर्नु,

(ङ) व्यावसायिक, प्राविधिक र बजारमुखी शिक्षा तथा सीपको विकास एवम् तालिम मार्फत स्वरोजगार तथा उद्यमशीलताको प्रवर्धन गरी मानव पुँजी निर्माण गर्नु,

(च) एकीकृत, गुणस्तरीय, आधुनिक, वातावरणमैत्री एवम् जलवायु परिवर्तन र विपद्को प्रभावलाई थेग्न सक्ने उत्थानशील भौतिक पूर्वाधारको विकास गर्नु,

(छ) सार्वजनिक खर्चको प्राथमिकीकरण, विनियोजन कुशलता र सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनमा अनुशासन र सन्तुलन कायम गर्नु,

(ज) आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमता अभिवृद्धि, अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण तथा राजस्व बाँडफाँटको प्रभावकारी उपयोग गर्दै वित्तीय संघीयता कार्यान्वयनमा जोड दिनु,

(झ) तथ्य प्रमाणमा आधारित नीति निर्माण, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र नतिजामूलक आयोजना व्यवस्थापनका लागि सूचना प्रविधि, तथ्याङ्क प्रणाली सुदृढीकरण तथा अनुसन्धान र विकासमा जोड दिनु,

(ञ) प्रदेश सरकारको सार्वजनिक सेवा वितरणमा विधिको पालना, सूचना प्रविधिको उच्चतम् प्रयोग एवम् नवप्रवर्तन, संस्थागत क्षमता विकास, खुलापन तथा वित्तीय अनुशासन मार्फत शासकीय सुधार, प्रभावकारी सेवा प्रवाह र सुशासनको प्रत्याभूति गराउनु।

माननीय सभामुख महोदय,

अब म बजेटका उद्देश्य पूरा गर्न तय गरिएका प्राथमिकता प्रस्तुत गर्दछु:

(क) रोजगारी सिर्जना, उद्यमशीलता विकास र गरिबी तथा आर्थिक असमानता न्यूनीकरण,

(ख) कृषि क्षेत्रको विविधिकरण, आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण,

(ग) पर्यटन क्षेत्रको पहिचान, संरक्षण, प्रचारप्रसार तथा विकास र विस्तार,

(घ) दिगो, गुणस्तरीय, प्रतिफलमुखी र उत्थानशील भौतिक पूर्वाधार विकास,

(ङ) उत्पादनमुखी, व्यावसायिक, प्रतिस्पर्धी तथा अनुसन्धानमूलक शिक्षाको विकास,

(च) पर्याप्त दक्ष जनशक्ति तथा अत्याधुनिक पूर्वाधारयुक्त आधारभूत एवम् विशिष्टीकृत स्वास्थ्य सेवा,

(छ) सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण, सशक्तिकरण र सामाजिक न्याय

(ज) सँस्कृति, भाषा, कला र साहित्यको संरक्षण, युवा तथा खेलकूद विकास र परिचालन,

(झ) वन, वातावरण, जलाधार तथा जैविक विविधता संरक्षण, जलवायु परिवर्तन एवम् दिगो विकास,

(ञ) संस्थागत सबलीकरण, प्रभावकारी सेवाप्रवाह, सूचना प्रविधिको प्रयोग र शासकीय सुधार एवम् सुशासन,

(ट) बजेट प्रणाली सुधार, खर्चको प्राथमिकीकरण, विनियोजन दक्षता र कार्यान्वयन क्षमता अभिवृद्धि,

(ठ) आन्तरिक स्रोत परिचालन अभिवृद्धि र अन्तरसरकारी वित्तको उपयोग।

माननीय सभामुख महोदय,

बजेटले लिएका उद्देश्य हासिल गर्न देहाय बमोजिम बजेट प्रणालीमा सुधार प्रस्ताव गरेको छु।

(क) प्रदेशको आवधिक योजना, दिगो विकास लक्ष्य र विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नति हुने राष्ट्रिय लक्ष्यसँग सामञ्जस्य हुने गरी बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा एवम् प्राथमिकताप्राप्त क्षेत्रमा विनियोजनलाई उच्च प्राथमिकता दिइनेछ।

(ख) प्रदेश आयोजना बैङ्कमा सुचीकृत आयोजना छनोट र प्राथमिकीकरणलाई उच्च प्राथमिकता दिँदै विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार भएका, वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन सम्पन्न भएका, जग्गा प्राप्ति भएका तथा पूर्वतयारी सम्पन्न भएका उच्च आर्थिक र सामाजिक लाभ दिने, रोजगारी सिर्जना र पुँजी निर्माणमा योगदान पुऱ्याउने प्रदेश गौरव, बहुवर्षीय, रणनीतिक महत्व र रूपान्तरणकारी आयोजनामा बजेट विनियोजन गर्ने नीति लिएको छु।

(ग) तत्काल आवश्यक नभएका तथा साना, टुक्रे र अनुत्पादनशील आयोजना तथा कार्यक्रममा रकम विनियोजन गर्ने प्रवृत्तिलाई निरूत्साहित गरेको छु।

(घ) गरिबी, बेरोजगारी एवम् श्रमपलायनलाई रोक्न प्रदेशका श्रमशक्तिलाई ज्ञान, सीप, तालिम तथा प्रशिक्षण मार्फत उद्यमशील, एवम् स्वरोजगार बनाउने तथा औद्योगिक विकासमा योगदान पुऱ्याउन सक्ने जनशक्ति निर्माणमा जोड दिने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

(ङ) आयोजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनको अनुगमन गर्न मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयबाट एकीकृत अनुगमन संयन्त्र परिचालन गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ। यस्तो संयन्त्रबाट प्राप्त

अनुगमन प्रतिवेदनलाई प्रदेश विकास समस्या समाधान समिति र मन्त्रालयगत विकास समस्या समाधान समितिमा पेस गरी तत्काल समस्या समाधान गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ।

(च) प्रदेश र स्थानीय तहबीचको वित्तीय अन्तरसम्बन्ध सुदृढ गर्न र राजस्व बाँडफाँटलाई प्रभावकारी बनाउन प्रदेशबाट हुने वित्तीय हस्तान्तरणलाई समन्यायिक र प्रभावकारी बनाइनेछ। साथै, प्रादेशिक योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा प्रदेश र स्थानीय तहबीच समन्वय र साझेदारी अभिवृद्धि गरिनेछ।

(छ) बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन, नतिजामूलक आयोजना व्यवस्थापन, तथ्याङ्क सुदृढीकरण, प्रतिस्पर्धी अर्थतन्त्र निर्माण तथा हरित अर्थतन्त्र विकासका लागि डिजिटलाईजेसन तथा सूचना प्रविधिको उपयोग गर्दै सेवा प्रवाहमा नवप्रवर्तन र सुशासन प्रवर्धन गरिनेछ।

(ज) प्रदेशको विकास र समृद्धिका लागि स्थानीय सरकारबीच नीतिगत र कार्यक्रमगत सामञ्जस्य कायम गरी बजेट प्रणाली सुधार गर्न प्रस्ताव गरिएका उल्लिखित नीतिहरू स्थानीय तहले समेत अवलम्बन गर्ने विश्वास लिएको छु।

माथि उल्लिखित नीतिगत र संरचनागत सुधारले बजेट विनियोजन दक्षता अभिवृद्धि भई निर्धारित लक्ष्य हासिल हुने अपेक्षा गरेको छु।

माननीय सभामुख महोदय,

अब म आगामी आर्थिक वर्षको बजेटका प्रमुख क्षेत्रगत कार्यक्रम र विनियोजन प्रस्तुत गर्ने अनुमति चाहन्छु:

<u>कृषि, मत्स्य तथा पशुपन्छी र सहकारी</u>

१५. कृषि क्षेत्रमा लागेका कृषकहरूको उत्पादन लागत घटाई खुला बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्न बिउ/बेर्ना/भुरा, मल, कृषि ऋणको व्याज अनुदान र कृषियन्त्र सहुलियतमा उपलब्ध गराउन आवश्यक बजेटको व्यवस्था मिलाएको छु।

१६. प्रदेशमा रासायनिक मलको अभावलाई न्यूनीकरण गर्न गैरअनुदानित रासायनिक मलहरू एमोनियम सल्फेट र सिंगल सुपर फस्फेटका लागि रु. ८० लाख, कृषि तथा पशुपन्छी ऋणको व्याज अनुदानका लागि रु. ७ करोड २३ लाख, कृषि यान्त्रीकरणका लागि रु. ४ करोड ३४ लाख विनियोजन गरेको छु।

१७. कृषि अनुदानको प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि उत्पादनमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत स्थानीय रैथाने बाली, सुन्तलाजात फलफूल, तरकारी, चैते धान, मुङ्ग, प्याज, अदुवा/बेसार, बहुवर्षीय घाँस, अम्रिसो खेतीका लागि रु. ९ करोड ३५ लाख वित्तीय हस्तान्तरणको रूपमा विनियोजन गरेको छु।

१८. कृषिको व्यावसायिकरण तथा सघन उत्पादन र बाली विशेष कार्यक्रम संचालनका लागि प्रत्येक जिल्लामा रु. १ करोडका दरले जम्मा रकम रु. ९ करोड विनियोजन गरेको छु।

१९. मसिना धान, चैते धान, वसन्ते मकै, भटमास विस्तारका साथै रैथाने बालीको उत्पादन तथा उपभोग प्रवर्धनका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गरेको छु। प्रदेशलाई धान, गहुँ तथा मकैको बिउमा आत्मनिर्भर बनाउनका लागि बिउ उत्पादन सहयोग र बिउ प्रशोधन तथा बजारीकरणका लागि रु. ३ करोड २० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

२०. कृषि पेशालाई मर्यादित बनाउन र कृषि क्षेत्रमा उत्कृष्ट कार्य गर्ने कृषकहरूलाई सम्मान गर्न **भीमदत्त पन्त कृषि पुरस्कार**का लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु। युवा वर्गलाई कृषिमा आकर्षण गर्न तथा रोजगारीका अवसर सृजना गरी व्यावसायिक फर्म स्थापना गर्न तथा पर्या-पर्यटनलाई जोड दिनका लागि रु. १ करोड २० लाख विनियोजन गरेको छु। संघ सरकार तथा स्थानीय तहसँगको समन्वयमा किसान सूचीकरण कार्यक्रममा सहयोग गर्न आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

२१. **मासु उत्पादनका लागि बाख्रा, ग्रामीण कुखुरा, कालिज, बंगुर तथा भैसीपालन कार्यक्रम** सञ्चालनका लागि रू. ४४ करोड १२ लाख विनियोजन गरिएको छ।

२२. व्यावसायिक मत्स्यपालन मार्फत माछामा प्रदेशलाई आत्मनिर्भर बनाउनका लागि मत्स्य विकास फार्म, गेटाको क्षमता विकास गरी प्रदेशका लागि आवश्यक भुराको उत्पादन, कैलाली र कन्चनपुर जिल्लामा नयाँ पोखरी निर्माणका साथै प्राकृतिक जलाशयमा माछाको उत्पादकत्व वृद्धिका लागि रू. ५ करोड विनियोजन गरेको छु।

२३. जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कृषि प्रणाली विस्तार गर्न साझेदारीमा जलवायुमैत्री नमूना कृषि गाउँ कार्यक्रमका लागि यथेष्ट बजेट व्यवस्था गरेको छु। प्राकृतिक प्रकोप, कीरा तथा रोगबाट हुने हानी नोक्सानीबाट कृषि तथा पशुपन्छीको क्षेत्रमा हुने हानी नोक्सानीमा जोखिम न्यूनीकरणका गर्न विपद् व्यवस्थापन तथा राहत कार्यक्रमका लागि रु. १ करोड विनियोजन गरेको छु।

२४. दुध उत्पादन वृद्धि, बजारीकरण र वितरण प्रणाली सुधार गर्न व्यावसायिक गाई र भैसी पालन प्रवर्धन तथा मध्य पहाडी लोकमार्गमा दुध उत्पादनका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु। प्रदेशका दुग्ध उद्योग प्रवर्धनका लागि पाश्चराइजर, प्याकेजिङ मेसिन, चिलिङ भ्याट, मिल्क एनालाईजर जस्ता यन्त्र उपकरणहरूमा सहयोग कार्यक्रमका लागि रु. २ करोड विनियोजन गरेको छु।

२५. प्रदेशस्तरमा पशुपन्छी महामारीजन्य रोग नियन्त्रणका लागि खोप कार्यक्रम सञ्चालन गर्नको लागि रु. ४ करोड १९ लाख विनियोजन गरेको छु।

२६. सहकारीहरूलाई उत्पादन र बजारीकरण क्षेत्रमा प्रमुख साझेदारको रूपमा लगिनेछ। सहकारी क्षेत्रको क्षमता अभिवृद्धि, सुशासन प्रवर्धन तथा नियमनका लागि रु. २ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

२७. कृषकका समस्यामा आधारित शोध तथा अनुसन्धान कार्यका लागि कृषि अध्यापन गराउने विश्वविद्यालयसँगको सहकार्यमा कृषि स्नातक इन्टर्न परिचालनका लागि रु. १ करोड विनियोजन गरेको छु।

कृषि पूर्वाधार

२८. कृषि सिँचाई सुविधा विस्तार गरी वर्षै भरी खेती गर्नको लागि **साना सिंचाई तथा मर्मत सम्भार कार्यक्रम** सञ्चालन गर्न रु. ९ करोड १७ लाख विनियोजन गरेको छु।

२९. लागत साझेदारीमा **प्राङ्गगारिक मल उद्योग स्थापना** सहयोग गर्नका लागि रु. १ करोड, प्राङ्गारिक मल उपयोगमा अनुदानका लागि रु. १ करोड ५० लाख, प्रदेशका ७ वटा पहाडी जिल्लामा प्राङ्गारिक कृषि प्रवर्धन कार्यक्रमका लागि रु. १ करोड र माटो तथा मल परीक्षण प्रयोगशालामा आधुनिक प्रयोगशाला भवन निर्माणको लागि रु. १ करोड विनियोजन गरेको छु।

३०. व्यावसायिक कृषि तथा पशुपन्छी पालन अन्तर्गत **कृषि उस्मायन केन्द्रको** स्थापना गर्नका लागि रू. १ करोड ८० लाख विनियोजन गरेको छु।

३१. बैतडीको दशरथचन्द नगरपालिका, दार्चुलाको महाकाली नगरपालिका, डोटीको दिपायल सिलगढी नगरपालिका र कैलालीको भजनी नगरपालिकामा **कोल्ड स्टोर निर्माण** सम्पन्न गरी हस्तान्तरण कार्यका लागि रु. २ करोड विनियोजन गरेको छु।

३२. उत्पादित कृषिवस्तु ढुवानी तथा बजारीकरण गर्न **कृषि एम्बुलेन्स**का लागि रु. १ करोड ५० लाख विनियोजन गरेको छु। पहाडी तथा हिमाली जिल्लामा उत्पादित कृषिवस्तु उत्पादनस्थलदेखि बजारसम्म निःशुल्क ढुवानी गर्नका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गरेको छु।

३३. संघ सरकारको सहयोगमा कैलाली जिल्लामा धुलो दुध कारखाना स्थापनाका लागि रु. १२ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

३४. लम्कीचुहा नगरपालिकासँगको साझेदारीमा **कष्टम हायरिङ्ग सेन्टर** स्थापना तथा सञ्चालनका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गरेको छु।

३५. स्वच्छ तथा स्वस्थ माछा, मासु तथा दुध उपलब्ध गराउनका लागि **मासु पसल/डेरी पसल निर्माण तथा सुधार** गर्न रु. २ करोड १७ लाख विनियोजन गरेको छु।

३६. सडकमा छोडिएका पशुको कारण सडक दुर्घटना र शहरी सौन्दर्यमा परेको असर कम गर्न तथा पशु कल्याण प्रवर्धनका लागि स्थानीय तहको लागत साझेदारीमा गौशाला निर्माणका लागि रु. १ करोड ६० लाख, कैलाली र कञ्चनपुर जिल्लामा सामुदायिक वेवारिसे पशुहरूको आहारा व्यवस्थापनका लागि रु. ४० लाख र घाँसमा आधारित पशुपालन गर्न एकवर्षे, बहुवर्षे घाँसको नर्सरी र घाँसेवाली स्रोत केन्द्र स्थापनाको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

<u>कृषि अनुदान तथा सहुलियत</u>

३७. कोल्ड स्टोर, दुग्ध तथा माछा मासु चिस्यान केन्द्रहरूको विद्युत महशुलमा सहुलियत प्रदान गर्न रु. १ करोड १८ लाख विनियोजन गरेको छु।

३८. विपन्न दलित, मुक्त कमैया, कम्लरी, हलिया, अपाङ्गता, एकल महिला लगायत लक्षित वर्गहरूको जीविकोपार्जन सुधार गर्नका लागि रू. ८ करोड ३८ लाख विनियोजन गरेको छु। मुक्त कमैया, हलिया, कम्लरी आवास निर्माण सहयोगका लागि रु. २ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

भूमि व्यवस्था तथा भू-उपयोग

३९. प्रदेशको पहाडी क्षेत्रमा जमिन बाँझो राख्ने प्रवृत्तिलाई निरूत्साहित गर्न सार्वजनिक-निजी-साझेदारीमा खेतीयोग्य बाँझो जग्गाको उपयोग गरी फलफूल, तरकारी, मसला खेती, घाँस खेतीका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था मिलाएको छु। प्रदेशमा व्यावसायिक तरकारी खेती र आधुनिक प्रविधियुक्त स्याउ, ओखर, केरा, किवी, सुन्तलाजात फलफूलका बगैंचाहरू स्थापना गरिनेछ। वागवानी क्षेत्रका लागि रु. २३ करोड ६९ लाख विनियोजन गरेको छु।

४०. प्रदेशभित्रका जिल्लास्थित नापी तथा मालपोत कार्यालयहरूको सुदृढीकरणका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

४१. भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयको लागि रु. ३ अर्ब ९ करोड विनियोजन गरेको छु।

उद्योग, वाणिज्य तथा आपूर्ति

४२. प्रदेशका प्रत्येक जिल्लाको औद्योगिक सम्भावनाका आधारमा **एक जिल्ला एक उद्योग प्रवर्धन कार्यक्रम**का लागि रु. ९ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

४३. डडेल्धुरा जिल्लामा **अल्लो प्रशोधन उद्योग स्थापना**का लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था मिलाएको छु। साथै, घरेलु तथा साना उद्योगबाट उत्पादित सामाग्री बिक्री केन्द्र निर्माण तथा सञ्चालनका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

४४. प्रदेश अन्तर्गतका विभिन्न जिल्लामा ऊन प्रशोधन, हाते कागज उद्योग, गलैंचा उद्योग, फाइबर व्याग उद्योग, सस उद्योग, आलु चिप्स उद्योग, गुड उद्योग तथा मसलाजन्य उद्योगको प्रवर्धनको लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

४५. दशरथ चन्द सीपमूलक र क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम, भगत सर्बजित, आरन लगायत परम्परागत सीप र प्रविधिमा आधारित उद्योगको स्तरोन्नतिका लागि पर्याप्त बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

४६. उद्यमशीलता सम्बन्धी तालिम लिई उद्योग स्थापना र सञ्चालन गर्न इच्छुक रहेका तथा आर्थिक अवस्था कमजोर भएका उद्यमीहरूलाई प्रविधि हस्तान्तरणका लागि आवश्यक बजेटको प्रबन्ध गरेको छु।

४७. विदेशबाट फर्किएका उद्यम गर्न चाहने युवाहरूका लागि सीप विकास तालिम तथा प्रविधि हस्तान्तरणको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

४८. युवाहरूमा सकारात्मक सोंच, सीप, दक्षता तथा उद्यमशीलता विकासका लागि विजनेस इन्क्युवेसन सेन्टरको स्थापना र सञ्चालन गर्न आवश्यक बजेटको प्रबन्ध गरेको छु। साथै, उद्यमशीलता तालिमका माध्यमबाट नयाँ उद्यमी सिर्जना गर्नका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

४९. हिमाली एवम् दुर्गम क्षेत्रमा खाद्य आपूर्तिमा सहकार्यका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

५०. कालोबजारी नियन्त्रणका लागि बजार अनुगमन तथा उपभोक्ता हित तथा अधिकार सम्बन्धी सचेतनाका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

<u>वन, वातावरण तथा जलाधार व्यवस्थापन</u>

५१. डडेल्धुरा, डोटी, अछाम, बाजुरा, बझाङ्ग र बैतडी गरी ६ वटा पहाडी जिल्लाहरूमा सञ्चालित **कबुलियती वन विकास कार्यक्रम**का लागि रु. १ करोड ४३ लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

५२. पूर्व-पश्चिम लोकमार्ग हरित उत्थानशील आयोजना अन्तर्गत जैविक विविधता तथा जलाधार व्यवस्थापन कार्यक्रमका लागि रु. १२ करोड ८९ लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

५३. प्राकृतिक रूपमा रहेका जडिबुटीको संरक्षण तथा व्यवस्थापन, जडिबुटी विरूवा उत्पादन र पकेट क्षेत्रमा जडिबुटी खेती विस्तार कार्यका लागि रु. २ करोड ७५ लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

५४. बहुवर्षीय तथा अन्य वनजन्य विरूवा उत्पादनका लागि रु. १ करोड ६३ लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

५५. वन अतिक्रमण नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्यका लागि रु. १ करोड ५५ लाख बजेटको व्यवस्था मिलाएको छु। साथै, वन पैदावारको चोरी शिकारी तथा चोरी निकासी नियन्त्रणका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

५६. जैविक विविधताका दृष्टिकोणले महत्वपूर्ण प्रदेशभित्रका बसन्ता जैविक मार्ग, लालझाडी-मोहना जैविक मार्ग, महाभारत क्षेत्र, तेले लेक क्षेत्र र सिगास तथा ग्वाल्लेक क्षेत्रको जैविक विविधता संरक्षण तथा व्यवस्थापनका लागि रु. १ करोड ५० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

५७. मानव र वन्यजन्तुबीचको द्वन्द्व न्यूनिकरण र वन्यजन्तुबाट हुने क्षतिको राहत वितरणका लागि रु. २ करोड १२ लाख तथा वन्यजन्तु उद्धार केन्द्रको संरचना निर्माणका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

५८. वन डढेलो नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन कार्य अन्तर्गत जनचेतना तथा प्रचार प्रसार, अग्निरेखा निर्माण, अग्नि नियन्त्रण सामाग्री खरिद तथा व्यवस्थापन र अग्नि नियन्त्रण टोली परिचालन कार्यका लागि रु. २ करोड ३० लाख बजेटको व्यवस्था मिलाएको छु।

५९. सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह गठन, वन हस्तान्तरण, सामुदायिक वनमा वन संवर्धन तथा सुशासन सम्बन्धी अभ्यासका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु। वन संवर्धन प्रणालीमा आधारित दिगो वन व्यवस्थापन मार्फत काठ दाउरा उत्पादन कार्यका लागि रु. १ करोड ५० लाख रकम विनियोजन गरेको छु।

६०. नदी उकास जग्गामा वृक्षारोपण तथा वन पुनर्स्थापना कार्यका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गरेको छु।

भू तथा जलाधार व्यवस्थापन

६१. भू तथा जलाधार व्यवस्थापन अन्तर्गत पहिरो तथा गल्छि नियन्त्रण, तटबन्ध निर्माण, पानी मुहान संरक्षण, संरक्षण पोखरी निर्माण, बाँस रोपण, बायो इञ्जिनियरिङ्ग लगायतका कार्यका लागि रु. २७ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

६२. आकस्मिक रूपमा आइपर्ने भूक्षय सम्बन्धी समस्या समाधानका लागि रु. १ करोड २० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

पर्यटन प्रवर्धन तथा विकास

६३. सुदूरपश्चिम प्रदेशमा रहेका प्रमुख पर्यटकीय क्षेत्रहरू बडिमालिका, खप्तड, रामारोशन, मालिकार्जुन, गोदावारी धाम, शुक्लाफाँटा, शैलेश्वरी मन्दिर, अपि, सैपाल, बेहडाबाबा, अजयमेरूकोट, महाभारत लेक, बडिकेदार, बैद्यनाथ धाम, भम्केनी धाम, घोडाघोडी ताल, उग्रतारा मन्दिर, शुर्मादेवी, टीकापुर पार्क, मेलौली भगवती, त्रिपुरा सुन्दरी, गर्भा दरबार, सिगास धाम, बतासे झरना लगायतका लागि रु. ८ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

६४. सुदूरपश्चिम प्रदेशको ९ वटै जिल्ला अन्तर्गत विभिन्न धार्मिक तथा प्राकृतिक स्थलहरूमा पर्या-पर्यटन प्रवर्धनका लागि सम्बन्धित स्थानीय तहबाटै कार्य सञ्चालन हुने गरी ससर्त अनुदान स्वरूप रु. २८ करोड १२ लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

६५. प्रादेशिक पर्यटन महोत्सवका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु। **स्वर्गीय प्रेम सिंह धामी पर्यटन प्रवर्धन कार्यक्रम** सञ्चालनका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

६६. होटल व्यवसायीहरूका लागि आतिथ्यता सम्बन्धी तालिम सञ्चालनका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था मिलाएको छु। प्रदेश अन्तर्गतका विभिन्न जिल्लाहरूमा सञ्चालित होमस्टे व्यवसायीहरूको क्षमता अभिवृद्धि तथा होमस्टेको स्तरोन्नतिका लागि रु. ८० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

६७. कञ्चनपुर जिल्लाको भीमदत्त नगरपालिका र डोटी जिल्लाको पूर्वीचौकी गाउँपालिका अन्तर्गत नक्षत्र बाटिका तथा कैलाली जिल्लाको गौरिगङ्गामा हर्बल पार्क निर्माण कार्यका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

६८. त्रिनगर नाका, गड्डाचौकी नाका र कर्णाली चिसापानी क्षेत्रमा पर्यटन सहायता केन्द्र सञ्चालन र व्यवस्थापनका लागि आवश्यक बजेटको प्रबन्ध गरेको छु।

६९. उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालयको लागि रु. २ अर्ब ४ करोड विनियोजन गरेको छु।

<u>सडक पूर्वाधार विकास</u>

७०. विकास आयोजनाहरूलाई निर्धारित समय, लागत र गुणस्तरमा सम्पन्न गर्न प्राथमिकताका आधारमा आयोजना छनोट गरी बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

७१. आयोजनाको लगानी र प्रतिफललाई सुनिश्चित गर्नका लागि **आयोजना जीवन चक्र**को अवधारणामा आयोजनाको पूर्व तयारी, निर्माण चरण र निर्माण पश्चात् व्यावसायिक योजना सहित दिगो सञ्चालन र व्यवस्थापनको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

७२. प्रदेश गौरव, रणनीतिक महत्व र पालिका केन्द्र जोड्ने सडकको निर्माण, सुदृढीकरण तथा स्तरोन्नति कार्यलाई तीब्रताका साथ सञ्चालन गर्न आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

७३. सडक तथा सडक पुल पूर्वाधारको गत विगतको करारिय दायित्व र प्रदेश सरकारको स्रोत सीमिततालाई मध्यनजर गर्दै प्रदेश गौरव र बहुवर्षीय आयोजनाहरूको निर्माण सम्पन्न गर्न बजेटमा विशेष प्राथमिकता दिएको छु।

७४. प्रदेशको समग्र विकासको लागि मेरूदण्डको रूपमा रहेका रणनीतिक महत्वका खप्तड-मार्तडी, सतबाज-श्रीभावर-हाट, चिसापानी-ऋषिदह-बडिमालिका, दैजी-पोखरा-ढुङ्गाड-बझाङ्ग, खलङ्गा-खार-देथला-पारीबगर-खण्डेश्वरी, दिपायल-साइपाल, सहजपुर-बोकटान-दिपायल, बेलौरी-कलुवापुर-नाइल-बुडर, भजनी-छोटीभन्सार-खेमडी-ठुलीगाड, जयगढ-माष्टाना-रामारोसन र पाटन-पञ्चेश्वर सडक आयोजना निर्माण गर्न पर्याप्त बजेट विनियोजन गरेको छु।

७५. हालसम्म पनि सडक सञ्जालसँग नजोडिएका बझाङ्गको साईपाल, बैतडीको सिगास र दार्चुलाको अपि हिमाल गाउँपालिकाको केन्द्र जोड्ने सडकलाई उच्च प्राथमिकता दिई निर्माण कार्य अगाडि बढाउन आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु। साथै, सडक सञ्जाल नपुगेका दुर्गम एवम् ग्रामीण

क्षेत्रमा आधारभुत सेवालाई सहज र पहुँचयोग्य बनाउन झोलुङ्गे पुल निर्माण कार्यलाई निरन्तरता दिएको छु।

७६. सडक दुर्घटना न्यूनीकरणका लागि आवश्यक नीति तथा सडक सुरक्षा योजना तर्जुमा गरी उपयुक्त प्रविधिको प्रयोगलाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ। प्रदेशबाट निर्माण भएका सडकको नियमित र आवधिक मर्मत सम्भारको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

७७. राजमार्ग तथा सहायक राजमार्गदेखि स्थानीय तहको केन्द्रसम्म सडक सञ्जाल विस्तार नभएका स्थानीय तह र बाह्रै महिना यातायात सञ्चालन हुन नसक्ने स्थानीय तहको केन्द्रलाई नजिकको राजमार्ग तथा सहायक राजमार्गसँग जोड्ने र स्थानीय तहको सडक सञ्जालसँगको पहुँच विकास गरी आगामी पाँच वर्षभित्र खण्डास्मित एवम् कालोपत्रे गर्ने व्यवस्था मिलाएको छु। यसका लागि नेपाल सरकार र स्थानीय तहसमेतको लागत साझेदारीमा **प्रादेशिक तथा स्थानीय सडक सुधार आयोजना** सञ्चालन गर्न रू. ८५ करोड ५० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

७८. धनगढी बजारको मूल सडकको कैलाली पुलदेखि हुलाकी सडकसम्मको खण्डलाई सहरी सडकमा स्तरोन्नति गर्ने कार्यलाई निरन्तरता दिएको छु।

७९. सडक पूर्वाधारतर्फ रू. ५ अर्ब ६८ करोड विनियोजन गरेको छु।

<u>उर्जा, सिँचाई तथा नदी नियन्त्रण</u>

८०. प्रदेशको खाद्य सुरक्षालाई प्राथमिकतामा राखी कैलाली र कञ्चनपुर जिल्लाको खेतीयोग्य जमिनमा बाह्रै महिना सिँचाई सुविधा उपलब्ध गराउन भूमिगत र सतही जलस्रोतको संयोजनात्मक उपयोग हुने गरी सिँचाई

संरचनाहरू निर्माण, मर्मत तथा व्यवस्थापन गर्दै जलवायु अनुकूलित सिँचाईमा विशेष जोड दिन आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

८१. जलवायु परिवर्तनका कारण सतही स्रोतहरूको क्षमतामा हुँदै गरेको ह्रासलाई मध्यनजर गर्दै जलस्रोतको पुनर्भरण, स-साना जलासययुक्त बहुउद्देश्यीय आयोजना र सोलार तथा बिजुली पम्पिङ्ग आयोजनाबाट सिँचाई सेवा सुनिश्चित गर्न आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

८२. जलस्रोतको पुनर्भरण र स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा प्रत्यक्ष रूपमा उत्पादन र रोजगारीलाई टेवा दिने गरी कृषि तथा वन क्षेत्रसँगको सहकार्यमा कृषि तथा सिँचाईलाई प्रोत्साहन गर्न रू. १७ करोड ४८ लाख वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छु।

८३. **पथरैया, मोहना** जस्ता प्रदेश सरकार अन्तर्गत सञ्चालनमा रहेका ठूला सिँचाई प्रणालीको व्यवस्थापन र नियमित मर्मत सम्भार गरी बाह्रै महिना नहर सञ्चालन गर्न रू. ११ करोड ४० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

८४. कृषि उत्पादकत्व बढाउन सिँचाई सुविधा नपुगेका कैलाली र कञ्चनपुर जिल्लाका आवश्यक स्थानमा डिप ट्युबेल सिँचाई प्रणालीको विकास गर्न भूमिगत सिँचाई तर्फ रू. २९ करोड ३४ लाख विनियोजन गरेको छु।

८५. कृषि क्षेत्रको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न क्रमागत सिँचाई आयोजनाको निर्माण र निर्माण गरिएका सिँचाई प्रणालीको मर्मत सम्भार मार्फत कृषियोग्य भूमिमा बाह्रै महिना सिँचाई सुविधा उपलब्ध गराउन पर्याप्त बजेट विनियोजन गरेको छु।

८६. प्रदेश सरकारले सार्वजनिक निजी साझेदारी मार्फत जलविद्युत निर्माणलाई सुरूवात गर्न आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

८७. निर्माण सम्पन्न भएका सिँचाई आयोजनाहरूको दिगो सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको लागि व्यावसायिक योजना तयार गरी संस्थागत सुधार, क्षमता विकास र सुशासन अभिवृद्धि गर्न आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

८८. उज्यालोबाट वञ्चित ग्रामीण तथा दुर्गम क्षेत्रका स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा वैकल्पिक एवम् नवीकरणीय ऊर्जा सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन र विस्तार कार्यक्रमलाई आवश्यकताका आधारमा निरन्तरता दिइने छ। सोका लागि रु. २ करोड विनियोजन गरेको छु।

८९. जलउत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापनका लागि नदी नियन्त्रण तथा व्यवस्थापनको उपयुक्त प्रविधि प्रयोग गरिनेछ। प्राकृतिक प्रकोपबाट जोखिममा परेका वस्ती लगायत अन्य संरचना संरक्षण गर्ने कार्यलाई विशेष प्राथमिकता दिइनेछ। जमिन उकास हुने गरी कान्द्रा, बनारा, चौधर र मछेली नदीमा नदी नियन्त्रण लगायत सिँचाई, खानेपानी सुधारसहितको एकीकृत पूर्वाधार निर्माण तथा संरक्षण कार्यको निरन्तरताका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

९०. प्रदेशका नदीहरूमा बाढीको कारणबाट भइरहेको जग्गा कटानलाई नयाँ प्रविधिमा आधारित एकीकृत नदी नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन मार्फत सार्वजनिक तथा व्यक्तिगत सम्पत्ति र खेतीयोग्य जमिनको संरक्षण गरी जग्गा उकासका नीति अनुरूप सोका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

९१. उर्जा, सिँचाई र नदी नियन्त्रणतर्फ रु. ३ अर्ब ६१ करोड विनियोजन गरेको छु। यसबाट लगभग ३ हजार ५ सय हेक्टर जमिनमा सिँचाई र नदी नियन्त्रण तर्फ ४ सय १८ हेक्टर जमिन उकास हुने लक्ष्य लिएको छु।

<u>खानेपानी तथा सरसफाई</u>

९२. सबैका लागि सुरक्षित खानेपानी सुनिश्चित गर्न **जलाधार देखि उपभोक्ताको धारासम्म पानी सुद्धिकरणको कार्यक्रम** सञ्चालन गरिनेछ। खानेपानी सेवाको गुणस्तर सुधार गरी खानेपानी सेवा विस्तार गर्न समुदायमा आधारित खानेपानी आयोजनाहरू, सामुदायिक विद्यालय एवम् स्वास्थ्य संस्थामा खानेपानी गुणस्तर सुधार कार्यक्रमलाई विशेष प्राथमिकता दिई सञ्चालन गर्न आवश्यक बजेट व्यवस्था गरेको छु।

९३. खानेपानी तथा सरसफाई आयोजनाको सञ्चालन, व्यवस्थापन तथा मर्मत सम्भारको लागि नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ। भुमिगत जलसतह तथा पानीका सतही स्रोतहरू घट्दै गइरहेका क्षेत्रहरू तथा खानेपानीबाट वञ्चित विपन्न वस्तीहरूमा खानेपानी आपूर्तिको विशेष व्यवस्था गर्न आवश्यक बजेट व्यवस्था गरेको छु।

९४. स्थानीय तह र अन्य सरोकारवाला संघ संस्थासँगको समन्वय तथा साझेदारीमा फोहरमैला व्यवस्थापन र प्रशोधन सम्बन्धी कार्यक्रम अगाडि बढाउन बजेट विनियोजन गरेको छु।

९५. हालसम्म उपलब्ध भएको आधारभूत खानेपानी सेवाको गुणस्तर सुधार गरी मध्यम तथा उच्चस्तरको खानेपानी सेवा पुऱ्याउन आयोजना स्तरोन्नतिका कार्यक्रम निरन्तरता दिएको छु।

९६. संघ तथा स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा प्रादेशिक खानेपानी तथा सरसफाई गुरूयोजना तयार गर्न बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

९७. स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा वित्तीय हस्तान्तरण मार्फत खानेपानीका स्रोतहरूको संरक्षण र पुनर्भरण कार्यक्रमको लागि आवश्यक बजेट स्थानीय तहलाई हस्तान्तरण हुने व्यवस्था गरेको छु।

९८. खानेपानी, सरसफाई तथा स्वच्छता क्षेत्रतर्फ रू. १ अर्ब ९२ करोड विनियोजन गरेको छु।

आवास, सहरी विकास तथा भवन निर्माण

९९. हिमाली तथा पहाडी जिल्लाबाट हुने बढ्दो बसाइँसराईलाई न्यूनीकरण गर्न शहरोन्मुख गाउँमा **प्रदेश प्रमुख एकीकृत वस्ती विकास परियोजना** कार्यलाई निरन्तरता दिएको छु र सोका लागि आवश्यक बजेट व्यवस्था गरेको छु।

१००. स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा **स्मार्ट शौचालय** निर्माण कार्यको लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

१०१. आवास, सहरी विकास तथा भवन निर्माणतर्फ रू. ४५ करोड विनियोजन गरेको छु।

यातायात व्यवस्था

१०२. सार्वजनिक यातायात सेवालाई सर्वसुलभ, पहुँचयोग्य, सुरक्षित, भरपर्दो र नयाँ प्रविधियुक्त बनाउन प्रदेश यातायात तथा सवारी व्यवस्थापन सम्बन्धी नियमावली, कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्ड तर्जुमाको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाएको छु।

१०३.सवारी साधन र चालक अनुमतिपत्र सम्बन्धी अभिलेखको डिजिटाइजेसन र अर्काइभिङ्ग गरिनेछ। यातायात व्यवस्थालाई सूचना प्रविधिमैत्री बनाई चालक अनुमतिपत्र, सवारी साधन दर्ता, नवीकरण र राजस्व भुक्तानी लगायतका सेवाहरू अनलाइन प्रणालीबाट सञ्चालन गर्न आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

१०४.सवारी साधन र सवारीचालक अनुमतिपत्र सम्बन्धी अभिलेखको डिजिटाईजेसन र आर्काईभिङ्ग गर्न आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

१०५.सडक पूर्वाधार, उर्जा, सिँचाई तथा नदी नियन्त्रण, खानेपानी तथा सरसफाई, आवास सहरी विकास तथा भवन निर्माण र यातायात व्यवस्था क्षेत्रको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न जम्मा रू. १३ अर्ब ३५ करोड **विनियोजन गरेको छु।**

<u>शिक्षा क्षेत्र</u>

१०६.**जयपृथ्वी बहादुर सिंह शैक्षिक पूर्वाधार विकास तथा विद्यालय शिक्षा गुणस्तर** सुधार **कार्यक्रम** मार्फत विद्यालय शिक्षामा पहुँच वृद्धि, गुणस्तर सुधार, शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण र सिकाई उपलब्धि सुधारका लागि आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। प्रदेश सरकार र स्थानीय तहको साझेदारीमा प्रत्येक प्रदेश सभा निर्वाचन क्षेत्रमा मापदण्ड तयार गरी एक/एक वटा विद्यालय छनोट गरी नमूना विद्यालयका रूपमा विकास गर्दै लगिनेछ। यस कार्यक्रमका लागि रु. २० करोड विनियोजन गरेको छु।

१०७.प्रदेशभित्रका प्राकृतिक स्रोत एवम् स्थानीय सम्भावनाहरूको अध्ययन अनुसन्धान गरी प्रदेशको आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउन तथा दक्ष प्राविधिक जनशक्तिको उत्पादन गर्नका लागि आवश्यक कानुन बनाई **सुदूरपश्चिम प्रदेश विज्ञान तथा प्रविधि विश्वविद्यालय स्थापना**का लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

१०८.प्रत्येक स्थानीय तहमा एक/एक वटा बालविकास केन्द्रलाई नमूना बालविकास केन्द्रको रूपमा विकास गर्ने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिएको छु। यस कार्यक्रमका लागि रु. १ करोड ५० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

१०९.विद्यालय नर्स कार्यक्रमलाई क्रमशः विस्तार गर्दै लगिनेछ। बालबालिकाको स्वास्थ्य तथा पोषण अवस्थाको सुधार गर्न स्थानीय उत्पादनमा आधारित विद्यालय दिवा खाजा कार्यक्रमलाई प्रोत्साहन र सहयोगका लागि रु. १० करोड विनियोजन गरेको छु।

११०.बौद्धिक अपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूको शिक्षामा सहज पहुँचका लागि कञ्चनपुरको बेलौरीमा सुविधायुक्त आवासीय विद्यालय सञ्चालनमा ल्याउन आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु। बादी समूदायका छात्रछात्राहरूको प्राविधिक शिक्षा र उच्च शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्न **बादी उत्थान छात्रवृत्ति कार्यक्रम**लाई निरन्तरता दिएको छु।

१११.प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिम कार्यक्रमको गुणस्तर र सान्दर्भिकता अभिवृद्धि गर्न प्राविधिक शिक्षा प्रदायक शैक्षिक संस्थाहरूको क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। पूर्वसिकाईको मान्य विधिबाट सीप परीक्षण कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ।

माध्यमिक तहमा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूका लागि **वृत्तिमार्ग निर्देशन सम्बन्धी कार्यक्रम** सञ्चालन गरिनेछ।

११२.गरिब, विपन्न, सहिद, बेपत्ता र घाइते परिवार, अपाङ्ग, महिला, दलित, मुक्त कमैया, कम्लरी, हलिया र सीमान्तकृत वर्गका छात्रछात्रा तथा जेहेन्दार विद्यार्थीलाई उच्च शिक्षा, चिकित्सा शिक्षातर्फको एम.बि.बि.एस र विषेशज्ञ चिकित्सा अध्ययन गर्न छात्रवृत्ति दिने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिएको छु। यस कार्यक्रमका लागि रु. ५ करोड ८० लाख विनियोजन गरेको छु।

११३.उच्च शिक्षामा पहुँच विस्तारसँगै गुणस्तरमा सुधार गर्न कार्यसम्पादनका आधारमा सामुदायिक क्याम्पसहरू, प्राविधिक शिक्षा र विज्ञान विषय पठन-पाठन गराई रहेका विद्यालयहरूका लागि अनुदान दिने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिएको छु। यस कार्यक्रमका लागि रु. ४ करोड बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

११४.विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि, विद्यालय छोड्ने दर न्यूनीकरण र मानसिक स्वास्थ्य प्रवर्धनका लागि गैरसरकारी संघसंस्था र स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा विद्यालय मानसिक स्वास्थ्य कार्यक्रमलाई अभियानका रूपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

भाषा, संस्कृति, साहित्य तथा कला

११५.प्रदेशभित्रका विभिन्न जातजाति, भाषा, धर्म, संस्कृति, कला-साहित्यको पहिचान, उत्थान, संरक्षण र विकासका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

११६.प्रदेशको भाषा तथा सँस्कृतिको प्रचार प्रसार तथा प्रवर्धनका लागि **पहलमान सिहं स्वाँर साहित्य तथा सँस्कृति सम्मेलन** आयोजनाका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था मिलाएको छु।

११७.प्रदेशभित्र रहेका ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा सांस्कृतिक महत्वका सम्पदाहरूको खोज र अन्वेषण गरी अभिलेखीकरण गरिनेछ। स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा **एक जिल्ला एक पुरातात्विक सम्पदा संरक्षण कार्यक्रम** सञ्चालनका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

<u>**युवा तथा खेलकूद**</u>

११८.प्रदेशभित्रका सबै जिल्लाहरूमा क्रमशः बहुउद्देश्यीय रंगशाला निर्माण र स्तरोन्नति गर्दै लगिनेछ। आगामी आर्थिक वर्षमा कैलालीको टीकापुरमा निर्माणधीन टीकापुर स्पोर्टस् एकेडेमी र कञ्चनपुरको महेन्द्रनगरमा निर्माणाधीन बहुउद्देश्यीय कभर्ड हल निर्माण सम्पन्न गर्न रु. १२ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

११९.प्रदेशभित्र र बाहिर सञ्चालन हुने खेल प्रतियोगिताहरूमा सुदूरपश्चिम प्रदेशमा छनोट प्रतियोगिता र खेलाडीहरूको सहभागिता तथा राष्ट्रिय र अन्तरराष्ट्रियस्तरका खेलकूद प्रतियोगितामा उत्कृष्ट भई पदक प्राप्त गर्ने प्रदेशका खेलाडीलाई विशेष सम्मानसहित प्रोत्साहनका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था मिलाएको छु।

१२०.**प्रदेश स्वयंसेवक परिचालन कार्यक्रम** मार्फत युवाहरूलाई प्रदेशको विकासमा सहभागी गराइनेछ। युवाहरूमा नवप्रवर्तन र आविष्कारप्रति उत्प्रेरणा जगाउन **युवा वैज्ञानिक प्रोत्साहन कार्यक्रम** लागू गरिनेछ।

स्वास्थ्य क्षेत्र

१२१.प्रदेश अन्तर्गतका अस्पताल तथा स्थानीय तहका स्वास्थ्य चौकीहरूलाई थप स्तरोन्नति र सुदृढीकरण गरी अस्पतालहरूमा फिजीयोथेरापी सेवा विस्तार गरिनेछ। कल्पसनद चिकित्सा पद्धतिको विकास र विस्तारका लागि सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ।

१२२.सेती प्रादेशिक अस्पताल, महाकाली प्रादेशिक अस्पताल र टीकापुर अस्पतालबाट सिकेलसेल एनिमिया, थालासेमिया, हेमोफिलिया जस्ता रोगहरूको पहिचान, निदान र उपचारको व्यवस्थाका लागि **घोरीघोरा स्वास्थ्य उपचार कार्यक्रम**मा रु. १ करोड ४० लाख विनियोजन गरेको छु।

१२३.**मुख्यमन्त्री स्वास्थ्य क्षेत्र सुधार तथा पोषण सुरक्षा कार्यक्रम** अन्तर्गत प्रदेशमा कुपोषण न्यूनीकरण र केस व्यवस्थापन गर्न स्थानीय तहसँगको समन्वय र सहकार्यमा स्वास्थ्य संस्थामा पोषण पुनर्स्थापना केन्द्रहरू स्थापना, विस्तार र स्तरोन्नतिका लागि प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय अस्पताल र स्वास्थ्य कार्यालयहरूमा पर्याप्त बजेटको व्यवस्था मिलाएको छु।

१२४.सेती प्रादेशिक अस्पताल, महाकाली प्रादेशिक अस्पताल, टीकापुर अस्पताल, प्रादेशिक आयुर्वेद चिकित्सालय तथा मातहतका स्वास्थ्य निकायहरूको जनशक्ति व्यवस्थापन गर्न संगठन तथा व्यवस्थापन सर्वेक्षण सम्पन्न गरिनेछ। प्रदेश मातहत रहेका अस्पतालहरूको स्तरोन्नति र क्षमता अभिवृद्धिका लागि जनशक्ति तथा उपकरणका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

१२५.प्रसुति केन्द्र र **ग्रामीण अल्ट्रासाउण्ड कार्यक्रम**लाई थप सुदृढीकरण गर्न आवश्यक उपकरणहरूको व्यवस्था गरी प्रजनन् स्वास्थ्य सम्बन्धी रोगहरू र रुग्णताको पहिचान र निदान गर्न विषेशज्ञ सहितको एकीकृत स्वास्थ्य शिविर सञ्चालनका लागि प्रदेश स्वास्थ्य निर्देशनालय र स्वास्थ्य कार्यालयहरूमा आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

१२६.शारीरिक रूपमा अपाङ्गता र अटिजम भएका बालबालिकाहरूका लागि स्क्रिनिङ शिविर सञ्चालन गर्न, स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पुनर्स्थापना गर्न र स्थानीय तह, गैरसरकारी संघसंस्था तथा निजी क्षेत्रको साझेदारीमा अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूलाई सहायक सामग्री वितरण गर्नका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

१२७.**मेरो स्वास्थ्यः मेरो जिम्मेवारी** भन्ने नारासहित नसर्ने तथा मानसिक रोग न्यूनीकरणका लागि स्थानीय तहसँगको समन्वयमा नसर्ने रोग सम्बन्धी योजना कार्यान्वयन गरिनेछ। नसर्ने रोग नियन्त्रण र रोकथामका लागि संघ सरकारसँगको समन्वयमा प्रदेश मातहत रहेका नागरिक आरोग्य सेवा केन्द्रहरूलाई थप व्यवस्थित गर्न आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु। प्रादेशिक अस्पतालहरूमा **मानसिक स्वास्थ्य इकाई** स्थापनाका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ।

१२८.सडक दुर्घटनाबाट स्वास्थ्य क्षेत्रमा हुने क्षति न्यूनीकरण गर्न सुरक्षाकर्मीहरूलाई **बेशिक लाईफ सपोर्ट** र **फस्ट एड** जस्ता तालिम प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाएको छु।

सामाजिक क्षेत्र

१२९.प्रदेशभित्रका जेष्ठ नागरिकहरूको स्वास्थ्य समस्याहरूको समयमै उचित व्यवस्थापन गर्नका लागि स्थानीय तहसँगको समन्वय र सहकार्यमा विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ। प्रादेशिक अस्पतालहरूमा रहेका जेरियाट्रीक इकाईहरूको स्तरोन्नति गरी सेवा सुदृढ गरिनेछ। सेती, महाकाली र टीकापुर अस्पतालहरूबाट एकल महिला, 'क' वर्गको अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा जेष्ठ नागरिकहरूलाई निःशुल्क परीक्षण र औषधी सम्बन्धी व्यवस्था मिलाएको छु।

१३०.स्थानीय तह, निजी क्षेत्र र गैरसरकारी संघसंस्थासँग साझेदारीमा **सहयोगापेक्षी सडक मानवमुक्त सुदूरपश्चिम अभियान** सञ्चालन गर्न आवश्यक बजेटको प्रबन्ध मिलाएको छु।

१३१.ग्रामीण क्षेत्रका सीमान्तकृत महिला, विपन्न, संकटग्रस्त, द्वन्द्व पीडित एवम् वञ्चितिमा परेका व्यक्तिहरूका लागि **स्वर्गीय जयराज भट्ट क्षमता विकास तथा सशक्तीकरण कार्यक्रम** सञ्चालन गरिनेछ। साथै विशेषतः थारु, बादी, राजी, सोनाहा, मुक्त हलिया, कम्लरी, मुक्त कमैया र राउटे समुदायका महिला तथा किशोरी लक्षित आर्थिक-सामाजिक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

१३२.विशेष संरक्षणको आवश्यकता भएका र हिंसा तथा जोखिममा परेका बालबालिकाको लागि प्रदेश बालकोष स्थापना गरिनेछ। स्थानीय तहसँगको साझेदारीमा **सानै छु, बढ्न देउ, बाल विवाह होईन, पढ्न देउ** अभियान सञ्चालनका लागि रु. २ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

१३३. प्रदेशभित्रका १० हजार किशोर किशोरीहरूलाई यौनजन्य हिंसा र बालविवाह विरूद्ध अभिमुखीकरण कार्यक्रमका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

१३४. महिला विरुद्ध हुने सबै प्रकारका हिंसा र दुर्व्यवहारको अन्त्यका लागि संरक्षणात्मक र निरोधात्मक उपायहरू अबलम्बन गरिनेछ। साथै, लैङ्गिक हिंसा निवारण र लागुऔषध दुर्व्यसन नियन्त्रणका लागि सुरक्षा निकायसँगको साझेदारीमा सचेतना कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। महिलाहरूलाई उद्यम र रोजगारतर्फ प्रोत्साहित गर्न **द्वारीका देवी ठकुरानी महिला सशक्तीकरण कार्यक्रम"** सञ्चालनका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

१३५. कार्यस्थलमा हुने लैङ्गिक हिंसा, कामदारहरूको व्यवसायजन्य सुरक्षा तथा स्वास्थ्यसम्बन्धी प्रशिक्षण तथा परामर्श, श्रमिकको स्वास्थ्य परीक्षण, उद्यमशीलताको विकास र उत्कृष्ट श्रमिक उद्यमी पहिचान गरी पुरस्कृत गर्न आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

१३६. स्थानीय तहको समन्वयमा वैदेशिक रोजगारलाई सुरक्षित, शोषणमुक्त, मर्यादित र अधिकतम् प्रतिफलदायक बनाउन अन्तर्राष्ट्रिय श्रम बजारमा माग हुने सीप तथा पेशाको पहिचान गरी सीप विकास तालिम लिएर मात्र वैदेशिक रोजगारीमा जान प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालनका लागि रु. १ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

१३७. श्रमलाई मर्यादित र व्यवस्थित बनाउन तथा सम्पूर्ण श्रमिकहरूलाई पञ्जीकृत गरी सामाजिक सुरक्षाको दायरामा ल्याउन सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। सबै प्रकारको बालश्रमको अन्त्य

गर्न आवश्यक नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

१३८. श्रम बजारमा बालश्रम तथा बाध्यकारी श्रमको अन्त्य गर्नका लागि संघ सरकार र स्थानीय तहसँगको समन्वयमा रोजगार सेवा केन्द्र र रोजगार सूचना केन्द्रको सुदृढीकरण गरिनेछ।

१३९. आगामी संवत् २०८१ देखि २०९० सम्मको समयलाई **दलित अधिकार दशक घोषणा** गरी दलितहरूको राजनीतिक, आर्थिक र सामाजिक क्षेत्रको अध्ययन गरी गुरुयोजना तयार गरिनेछ। **दलित विकास समिति** गठन गरी दलित समुदायको परम्परागत सीप तथा व्यवसायलाई आधुनिकीकरण गर्न **टिकाराम पार्की दलित सशक्तीकरण सीप विकास कार्यक्रम** सञ्चालन ९ वटै सामाजिक विकास कार्यालयमा आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

१४०. शिक्षा, स्वास्थ्य, सामाजिक विकास, युवा तथा खेलकूद, भाषा, कला तथा सँस्कृति विकासका लागि रु. ६ अर्व ७४ करोड विनियोजन गरेको छु।

<u>श्रम तथा रोजगार</u>

१४१. सुदूरपश्चिम प्रदेश स्वरोजगार विकास कोष ऐन, २०७५ तथा नियमावली, २०७६ ले लक्षित गरेका तथा गरिबीको रेखामुनि रहेका वर्ग र समुदायका स्वरोजगार बन्न चाहने युवा युवती तथा दुर्गम र हिमाली क्षेत्रका बासिन्दालाई विशेष प्राथमिकता दिई सुदूरपश्चिम प्रदेश स्वरोजगार विकास कोष मार्फत सीपमूलक तालिम तथा सहुलियत व्याजदरमा कर्जा प्रदान गरी स्वरोजगार र उद्यमशील बन्न प्रेरित गरिनेछ।

१४२. उद्यमशीलता प्रवर्धनका लागि नवीन सोच, व्यावसायिक योजना तथा ज्ञान, सीप, क्षमता र अभिरूचि भएका युवा वर्ग एवम् वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएकाहरूलाई लक्षित गरी स्टार्ट अप कार्यक्रम सञ्चालनका लागि रु.१० करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

आन्तरिक सुरक्षा, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन र आम सञ्चार

१४३. आपराधिक क्रियाकलापमा संलग्न हुने, शान्ति सुरक्षामा खलल पुऱ्याउने, कुनै प्रकारले समाजमा भ्रम, द्वेष, हिंसा, त्रास, आतङ्क जस्ता गतिविधि फैलाउने व्यक्ति तथा समूहलाई कानुनी दायरामा ल्याई समाजमा शान्ति सुरक्षा र अमनचयन कायम गर्न तथा अपराध अनुसन्धान एवम् अभियोजनलाई तथ्यपरक र वैज्ञानिक बनाउनका लागि **रू. १ करोड बजेट विनियोजन** गरेको छु।

१४४. प्रदेशको शान्ति सुरक्षा प्रवर्धन र बढ्दो सडक दुर्घटनालाई न्यूनीकरण तथा घटनाको निगरानी एवम् तथ्य प्रमाणमा आधारित अनुसन्धानमा सहयोग पुऱ्याउन प्रदेशभित्रका प्रमुख राजमार्गहरूमा सि.सि.टि.भी. क्यामरा तथा ट्राफिक लाइट जडान गर्न रु. ४ करोड ५० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

१४५. प्रदेश प्रहरीलाई दक्ष, व्यावसायिक एवम् उच्च मनोवलयुक्त बनाउन नियमित तालिम सञ्चालनका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

१४६. प्रदेश प्रहरीको भौतिक संरचनाको निर्माण तथा व्यवस्थापन कार्यका लागि रु. १६ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

१४७.प्रदेशका बालबालिका, किशोरकिशोरी तथा युवालाई लक्षित गरी जातीय विभेद, सामाजिक कुरीति, यौन हिंसा, घरेलु एवम् महिला हिंसा, विद्युतीय एवम् साइबर अपराध र लागुऔषध तथा मानव बेचविखन एवम् ओसारपसार जस्ता कार्यहरूलाई नियन्त्रण एवम् न्यूनीकरण गर्नको लागि रु. १ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

१४८.संघ सरकार, स्थानीय तह, निजी क्षेत्र र गैरसरकारी संघसंस्थाको समन्वयमा **लागुऔषध नियन्त्रण अभियान** सञ्चालन गरिनेछ। साथै, लागुऔषध पुर्नस्थापना केन्द्रको क्षमता विस्तारका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गरेको छु।

१४९.प्रदेशमा विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी नीतिगत, संस्थागत र व्यवस्थापकीय क्षमता अभिवृद्धि गर्न र विपद्पछिको खोज, उद्धार तथा राहत सम्बन्धी कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन विपद् समाग्री तथा औजार उपकरण खरिद कार्यको लागि रु. ३ करोड ५० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

१५०.बहुउपयोगी सेल्टर हाउसको सुदृढीकरण, स्थानीय/जिल्ला आपतकालीन कार्य सञ्चालन केन्द्रको सुदृढीकरण, विपद् प्रतिकार्य पूर्वअभ्यास, गोताखोर तालिम लगायतका कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

१५१.कानुन तर्जुमा प्रक्रियामा सहजीकरण तथा स्थानीय तहबाट सुझाव सङ्कलन गर्न, कानुन तर्जुमा सुझाव समितिको व्यवस्थापन खर्च, कानुनी दस्तावेज तथा संग्रह प्रकाशन गर्न, संवैधानिक शिक्षा सम्बन्धी जनचेतनामूलक

कार्यक्रम सञ्चालन गर्न र कानुनी सहायता लगायतका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न रु. १ करोड २० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

१५२. प्रदेशभित्रका स्थानीय तहका न्यायिक समितिको क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालनका लागि आवश्यक बजेट विनियोजन गरेको छु।

१५३. प्राकृतिक तथा मानव सिर्जित विपद्बाट हुने घाइतेहरूको तत्काल उद्धार गर्न हवाईउद्धार कार्यको लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गरेको छु।

१५४. आमसञ्चार एवम् पत्रकारिता क्षेत्रको विकास तथा संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्न रु. १ करोड ६० लाख बजेट विनियोजन गरेको छु।

१५५. आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालयका लागि जम्मा रु. ३८ करोड ५९ लाख विनियोजन गरेको छु।

<u>बजेट कार्यान्वयन तथा आयोजना व्यवस्थापन</u>

१५६. बजेट कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन आर्थिक वर्षको पहिलो त्रैमासिक अवधिभित्रै खरिद गुरूयोजना, आवश्यक कानुन एवम् कार्यविधि, जनशक्ति र संरचनागत व्यवस्था गरी आयोजनालाई कार्यान्वयनमा लैजाने व्यवस्था गरिनेछ। साथै, बजेट तथा आयोजना कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई नतिजामूलक र सहभागितामूलक बनाइनेछ।

१५७. बजेट तथा कार्यक्रम संशोधन, रकमान्तर, निकासा, बजेट बाँडफाँट तथा अख्तियारी हस्तान्तरण, स्रोत सुनिश्चितता, बहुवर्षीय ठेक्का बन्दोबस्त सहमतिलाई व्यवस्थित, विधिसम्मत र आवश्यकता एवम् औचित्यमा आधारित बनाइनेछ। सुदूरपश्चिम प्रदेश आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का

सहमति सम्बन्धी मापदण्ड, २०८० को प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ।

१५८. सुदूरपश्चिम प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७९ तथा सुदूरपश्चिम प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली, २०८० मा भएको बजेट निकासा, खर्च र नियन्त्रण, आन्तरिक नियन्त्रण तथा लेखा परीक्षण र वित्तीय उत्तरदायित्व, जिम्मेवारी र जवाफदेहीता सम्बन्धी प्रावधानहरूलाई कडाईका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ।

१५९. स्रोत सुनिश्चितता सहमति नलिई खर्च गर्ने तथा कानुनी व्यवस्था, आवश्यकता र औचित्य पुष्टयाईं गर्ने पर्याप्त आधार नभएका खर्च शीर्षक, चालु खर्च, नयाँ वा थप कार्यक्रम एवम् गैरबजेटरी आयोजना तथा कार्यक्रममा रकम माग गर्ने प्रवृत्तिलाई निरूत्साहित गरिनेछ।

१६०. नदी नियन्त्रण, तटबन्ध, घेराबार तथा पर्खाल निर्माण, सिँचाई कुलो, मठमन्दिर लगायतका सबै सार्वजनिक निर्माण कार्य एउटा स्थानीय तह वा जिल्लाको एकै प्याकेज बनाई अनिवार्य रूपमा सार्वजनिक सूचना गरी ठेक्का प्रक्रिया मार्फत गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

सार्वजनिक सेवा प्रवाह, कर्मचारी उत्प्रेरणा र शासकीय सुधार

१६१. प्रदेश लोक सेवा आयोगबाट प्रदेश निजामती सेवा र स्थानीय सेवातर्फका रिक्त पदमा क्रमशः पदपूर्ति गर्दै लगिनेछ। प्रदेश लोक सेवा आयोगको संस्थागत सुदृढीकरण, कर्मचारीको क्षमता विकास, पाठ्यक्रम निर्माण, परीक्षा सञ्चालन र नतिजा प्रकाशन लगायत सिफारिससम्मका सम्पूर्ण कार्यहरूका लागि पर्याप्त बजेट विनियोजन गरेको छु।

१६२. मुख्य न्यायाधिवक्ताको कार्यालयको संस्थागत सुदृढीकरण र कर्मचारीहरूको क्षमता विकासका लागि आवश्यक बजेट व्यवस्था गरेको छु।

१६३. सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारका निजामती कर्मचारीहरूको वैयक्तिक विवरण लगायतका अभिलेख व्यवस्थापन गर्न प्रदेश किताबखाना स्थापना, सञ्चालन र व्यवस्थापनका लागि रू. ३ करोड बजेट विनियोजन गरेको छु।

१६४. कर्मचारीहरूको तालिम, क्षमता विकास तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालनलाई प्रभावकारी बनाउन सुदूरपश्चिम प्रदेश अनुसन्धान तथा प्रशिक्षण प्रतिष्ठानको संस्थागत सुदृढीकरणका लागि आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

१६५. सबै कर्मचारीहरूको वृत्ति विकास सुनिश्चित गर्न प्रदेश निजामती सेवा सम्बन्धी कानुन तर्जुमा तथा परिमार्जन लगायतका आवश्यक कार्यहरू गरिनेछ। नेपालको संविधानको अधिकार क्षेत्र बमोजिम प्रदेशले निर्माण गर्नुपर्ने बाँकी कानुनहरू तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा प्राथमिकता दिई संघीयताको सवलीकरण गरिनेछ।

१६६. सुशासन प्रवर्धन मार्फत भ्रष्टाचार नियन्त्रणका लागि प्रदेशस्तरीय रणनीति तथा कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन तथा प्रदेशका सम्बद्ध नीति, कानुन, निर्देशिका र मापदण्डमा सुधार, परिमार्जन र संशोधन गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाइनेछ।

१६७. प्रदेशमा कार्यरत राष्ट्रसेवक कर्मचारीको उत्प्रेरणा र मनोवल उच्च बनाउन सम्बत् २०७८ साल श्रावण १ गतेबाट लागू भएको प्रदेश

विशेष प्रोत्साहन भत्तालाई आगामी आर्थिक वर्षमा पनि निरन्तरता दिएको छु।

१६८. प्रदेशको आन्तरिक पर्यटन प्रवर्धन गर्न प्रदेश निजामती कर्मचारीको आन्तरिक भ्रमण (कार्यक्रम सञ्चालन) निर्देशिका, २०७७ मा आवश्यक संशोधन गरी कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ।

सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन

१६९. संघ सरकारको वित्तीय हस्तान्तरणप्रतिको निर्भरतालाई कम गर्न प्रदेशको आन्तरिक स्रोत परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउने नीति अवलम्बन गरिनेछ। यसका लागि अध्ययन एवम् अनुसन्धानमा आधारित भई प्रादेशिक राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा गरिनेछ।

१७०. प्रदेशमा लगानीमैत्री वातावरण निर्माण, यातायात सेवा कार्यालय र यातायात व्यवस्था कार्यालयहरूको संस्थागत सुदृढीकरण र क्षमता विकास, उद्योग तथा कृषि, पर्यटन र सेवा क्षेत्रमा स्वदेशी तथा विदेशी पुँजी र प्रविधि आकर्षण गर्न विशेष सुविधा र प्रोत्साहन, सेवा प्रवाहमा नवप्रवर्तन र राजस्वका दर र दायरामा समयसापेक्षिक रूपमा परिवर्तन गरी राजस्व संकलनमा अभिवृद्धि गरिनेछ।

१७१. सार्वजनिक खर्चमा अनुशासन कायम गर्न चालु एवम् प्रशासनिक खर्चमा उच्च किफायत कायम गर्दै खर्चमा गुणस्तर र दिगोपना तथा वित्तीय उत्तरदायित्व, पारदर्शिता र जवाफदेहितामा जोड दिइनेछ।

१७२. आन्तरिक लेखापरीक्षणलाई वित्तीय अनुशासनको आधारस्तम्भको रूपमा स्थापित गर्दै आन्तरिक लेखापरीक्षणलाई प्रभावकारी एवम् सूचना प्रविधिमैत्री बनाइनेछ।

१७३. बेरुजु फछ्र्यौट तथा सम्परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउन कार्ययोजना तयार गरी लागु गरिनेछ। बेरुजु फछ्र्यौटको प्रगतिका आधारमा सम्बन्धित कार्यालय प्रमुख तथा कर्मचारीलाई कार्यविधि बमोजिम सम्मान एवम् पुरस्कृत गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

आर्थिक योजना तथा तथ्याङ्क

१७४. प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना (२०७८/७९-२०८२/८३) को विकास सम्बन्धी रणनीति, प्राथमिकता, क्षेत्रगत रणनीति र कार्यनीतिका आधारमा दिगो विकास लक्ष्य र विकासशील राष्ट्रमा स्तरोन्नती हुने राष्ट्रिय लक्ष्य हासिल गर्न सहयोग पुग्ने गरी प्रादेशिक विकास आयोजना तथा कार्यक्रममा बजेट विनियोजनलाई प्राथमिकता दिएको छु। साथै, चालु आवधिक योजनाको मध्यावधि समीक्षा गरी सोह्रौं योजनासँग तादात्म्य कायम गर्नका लागि आवश्यक कार्यक्रम तथा बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

१७५. योजना छनोट तथा प्राथमिकीकरण गर्ने प्रक्रियालाई संविधान र कानुन अनुरूप मागमा आधारित, यथार्थपरक र सहभागितामूलक तुल्याउन मौजुदा प्रादेशिक नीतिहरूको समीक्षा गरी कार्यान्वयनका लागि नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्थामा आवश्यक संशोधन गरिनेछ।

१७६. प्रदेश आयोजना बैंक व्यवस्थापन सूचना प्रणालीलाई सबै मन्त्रालय तथा निकायहरूमा प्रयोग गरिनेछ। परियोजनामा आधारित बजेट प्रणालीलाई

आत्मसात गर्न आर्थिक र सामाजिक लाभ दिने एवम् पुँजी निर्माणमा योगदान पुऱ्याउने प्रदेश गौरव, रणनीतिक महत्व र रूपान्तरणकारी आयोजनाको सम्भाव्यता अध्ययन गरी आयोजना बैंकमा प्राथमिकताको सूची सहित आगामी आर्थिक वर्षदेखि सूचीकृत गर्ने कार्यलाई अनिवार्य गरिनेछ।

१७७. आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र स्थानीय तहमा आयोजना बैंक तर्जुमा गर्न बाँकी रहेका यस प्रदेशभित्रका स्थानीय तहहरूमा आवधिक योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र स्थानीयस्तरको आयोजना बैंक तर्जुमा गर्नका लागि आवश्यक समन्वय र सहयोग गरी योजनाबद्ध विकास प्रयासलाई संस्थागत गरिने प्रबन्ध गरेको छु।

१७८. राष्ट्रिय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ऐनका आधार र संविधानले तोकेको प्रदेशको कार्यक्षेत्रभित्र सञ्चालित आयोजना र कार्यक्रमहरूको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन सम्बन्धी प्रदेशस्तरीय नीतिगत तथा कानुनी प्रबन्ध प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाउन आवश्यक प्रबन्ध मिलाएको छु।

१७९. सार्वजनिक क्षेत्रमा राज्यको दायित्व बढ्दै गएको तथा स्रोतको व्यवस्थापनमा कठीनाई सिर्जना भएको सन्दर्भमा लाभप्रद आयोजनामा प्रदेश आफैले लगानी गर्ने नीति अनुरूप सम्भाव्य आयोजना पहिचान गरी लगानी गर्न आवश्यक बजेटको व्यवस्था गरेको छु।

१८०. एकीकृत राष्ट्रिय तथ्याङ्क नीतिसँग तादात्म्य हुने गरी प्रदेशस्तरमा तथ्याङ्क सूचना प्रणाली तथा अभिलेख व्यवस्थापन सम्बन्धमा प्रादेशिक नीति तर्जुमा गरी प्रमाणमा आधारित योजना तर्जुमा पद्धतिको विकास गरिनेछ।

१८१. आर्थिक तथ्याङ्क व्यवस्थापन तथा तथ्य प्रमाणमा आधारित नीति तर्जुमाका लागि तथ्याङ्क र अनुसन्धान सीप सम्बन्धी कार्यशाला/कार्यक्रम सञ्चालन एवम् हरेक मन्त्रालय तथा केन्द्रिय निकायहरूमा सूचना तथा अनुसन्धान कक्षको व्यवस्थापन गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ।

१८२. मध्यमकालीन खर्च संरचना, स्रोत अनुमान, राजस्व अनुमान/प्रक्षेपण, आर्थिक सर्वेक्षण, बजेट कार्यान्वयनको त्रैमासिक, अर्धवार्षिक र वार्षिक मूल्याङ्कन प्रतिवेदन कार्यलाई वैज्ञानिक, यथार्थपरक र तथ्य प्रमाणमा आधारित बनाई सूचना प्रविधिमैत्री बनाउँदै लगिनेछ।

१८३. संघ सरकारसँगको समन्वयमा प्रदेशको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा प्रदेश मन्त्रालयगत बजेट सूचना प्रणालीमा लैङ्गिक उत्तरदायी र दिगो विकास लक्ष्य बजेट कोड अवलम्बन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

१८४. प्रदेश सरकारबाट स्थानीय तहहरूलाई उपलब्ध गराइने समपूरक र विशेष अनुदानलाई निरन्तरता दिएको छु। अनुदानको प्रभावकारी उपयोगका लागि स्थानीय तहहरूलाई अभिमुखीकरण र आयोजना अनुगमन कार्यलाई प्राथमिकतामा राखिनेछ।

राजस्व परिचालन

१८५. प्रदेश सरकारको कुल आयको संरचनामा आन्तरिक राजस्व परिचालनको हिस्सा ४.२६ प्रतिशत मात्र रहेको र संघ सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय हस्तान्तरण र राजस्व बाँडफाँटको अंश ७०.४ प्रतिशत रहेको अवस्थामा प्रदेशको स्रोत संरचनामा आन्तरिक राजस्वको हिस्सा बढाउन कर तथा गैरकरको दायरालाई विस्तार गर्दै दरमा सामान्य हेरफेर गरेको छु।

१८६.घरजग्गा रजिस्ट्रेसनतर्फको सेवा शुल्कमा सामान्य संशोधन गरेको छु। प्रदेशहरूबीच हुने बेजिल्ला बेइलाका पारित गर्ने र कारागारमा रहेका कैदीबन्दी तथा थुनुवाबाट हुने डोर माग सम्बन्धी प्रशासनिक कार्यलाई सहजीकरण गरेको छु।

१८७.स्रोत, साधन, प्रविधि तथा जनशक्ति व्यवस्थापन एवम् कानुनी व्यवस्था भई नसकेका स्थानीय तहहरूको हकमा टाँगा, रिक्सा, अटोरिक्सा र विद्युतीय रिक्सामा प्रदेश सरकारले कर लगाउने तथा उठाउने व्यवस्था गरी त्यस्तो सङ्कलित करको बाँडफाँट गर्ने व्यवस्था गरेको छु।

१८८.सवारी साधन कर, दस्तुर र शुल्कमा केही संशोधन गरेको छु। प्रदेशभित्र विद्युतीय सूचना प्रणालीमा आधारित राइड सेयरिङ्ग एप मार्फत सार्वजनिक सवारी साधन प्रयोग गरी सेवा दिने संस्थाको दर्ता तथा नवीकरण र दुई पाङ्ग्रे सार्वजनिक सवारी साधन कर सम्बन्धी नयाँ व्यवस्था गरेको छु।

१८९.कम्तीमा पाँच वर्ष वा सोभन्दा बढी अवधिसम्म नियमानुसार बुझाउनुपर्ने सवारी साधन कर नबुझाएका र नवीकरण नगरेका सवारी साधनको हकमा सवारी साधन कर तथा नवीकरणको जरिवानामा पचास प्रतिशत छुट दिने व्यवस्था गरेको छु।

१९०.सामुदायिक तथा साझेदारी वनको आन्तरिक तथा बाह्य बिक्री वितरणबाट हुने आम्दानीमा लाग्ने बिक्री शुल्कलाई क्रमशः दश प्रतिशत र पच्चीस प्रतिशत कायम हुने गरी कम गरेको छु।

१९१.प्रदेशका निजी तथा साझेदारी व्यवसायहरूलाई औपचारिक अर्थतन्त्रको परिधिमा ल्याउन प्रोत्साहन गर्दै दर्ता तथा नवीकरण दस्तुरलाई कम

गरेको छु र नवीकरणको म्याद समाप्त भई पाँच वर्ष नाघिसकेका व्यवसायीहरू नवीकरण गर्न आएमा जरिवानाको दश प्रतिशत मात्र लिने विशेष व्यवस्था गरेको छु।

स्थानीय तहमा हुने वित्तीय हस्तान्तरण

१९२. सुदूरपश्चिम प्रदेश समपूरक अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९ र सुदूरपश्चिम प्रदेश विशेष अनुदान सम्बन्धी कार्यविधि, २०७९ तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको छ। आयोजना तथा कार्यक्रमको प्रस्ताव र छनोट कार्यमा विद्युतीय माध्यमको प्रयोगले स्थानीय तहमा हुने वित्तीय हस्तान्तरणको कार्यलाई आर्थिक वर्ष २०८०/८१ बाट सुरुवात गरिएको र थप व्यवस्थित र पारदर्शी बनाउन सूचना प्रविधिमा आधारित योजना छनोट प्रणालीलाई थप सुदृढ र प्रभावकारी बनाइनेछ।

१९३. आगामी आर्थिक वर्षको लागि स्थानीय तहमा समानीकरण अनुदानतर्फ रु. ८६ करोड हस्तान्तरण गरेको छु। जुन चालु आर्थिक वर्षको तुलनामा ६.६८ प्रतिशतले बढी हुन आउँछ।

१९४. आगामी आर्थिक वर्षको लागि ससर्त अनुदानको रकम रु. ५६ करोड ४२ लाख १० हजार स्थानीय तहमा हस्तान्तरण गरेको छु। जुन चालु आर्थिक वर्षको तुलनामा १४.१३ प्रतिशतले बढी हुन आउँछ।

१९५. प्रदेश विभाज्य कोषमा जम्मा हुने सवारी साधन कर रु. ३० करोड ४० लाख स्थानीय संचित कोषमा बाँडफाँट भएर जाने अनुमान गरेको

छ। जुन चालु आर्थिक वर्षको तुलनामा २.०३ प्रतिशतले बढी हुन आउँछ।

१९६. स्थानीय तहबाट आगामी आर्थिक वर्ष कार्यान्वयन हुने आयोजना तथा कार्यक्रमका लागि समपूरक अनुदानतर्फ रु. १ अर्ब र विशेष अनुदानतर्फ ५० करोड विनियोजन गरेको छु।

१९७. विषयगत मन्त्रालयबाट प्रस्तावित ससर्त अनुदानतर्फ विनियोजित कार्यक्रम तथा बजेट वित्तीय हस्तान्तरणको माध्यमबाट स्थानीय तहमा पठाउने व्यवस्था मिलाएको छु। स्थानीय तहमा ससर्त अनुदानका कार्यक्रम हस्तान्तरण एवम् कार्यान्वयन सम्बन्धी व्यवस्था विनियोजन विधेयकमा गरेको छु।

माननीय सभामुख महोदय,

अब म माथि उल्लिखित नीति तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनका लागि बजेट **विनियोजन र स्रोत व्यवस्थापनको अनुमान** प्रस्तुत गर्ने अनुमति चाहन्छु।

१९८. आगामी आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को नीति तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्नको लागि मैले कुल रु. ३१ अर्ब ६२ करोड ९८ लाख २८ हजार विनियोजन गरेको छु। कुल विनियोजनमध्ये चालुतर्फ रु. ११ अर्ब ७ करोड १९ लाख ६३ हजार अर्थात् ३५ प्रतिशत, पुँजीगततर्फ रु. १७ अर्ब ५३ करोड ८ लाख ५५ हजार अर्थात् ५५.४२ प्रतिशत र अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण अन्तर्गत रु. २ अर्ब ९२ करोड ७० लाख १० हजार अर्थात् ९.२५ प्रतिशत र वित्तीय व्यवस्थातर्फ रु. १० करोड अर्थात् ०.३१ प्रतिशत हुने गरी विनियोजनको व्यवस्था मिलाएको छु।

१९९. आर्थिक वर्ष २०८१/८२ का लागि अनुमान गरिएको खर्च व्यहोर्ने स्रोतमध्ये आन्तरिक राजस्व परिचालनबाट रु. १ अर्ब ६० करोड ७० लाख १५ हजार, नेपाल सरकारबाट राजस्व बाँडफाँट भई प्राप्त हुने अनुमानित रकम रु. ९ अर्ब ९९ करोड १९ लाख, संघीय रोयल्टी बाँडफाँट वापत प्राप्त हुने रकम रु. ४ करोड ४ लाख ५५ हजार, नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान रु. ८ अर्ब ७२ करोड २७ लाख, चालु आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को विनियोजनबाट बचत हुने अनुमानित रकम रु. ६ अर्ब १५ करोड ८३ लाख ५८ हजार, ससर्त अनुदानबाट प्राप्त हुने रु. ३ अर्ब १३ करोड ३४ लाख, संघीय समपूरक अनुदानबाट प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रु. १ अर्व ४२ करोड र विशेष अनुदानबाट प्राप्त हुने अनुमान गरिएको रु. ५५ करोड ६० लाख प्राप्त हुने अनुमान गरेको छु।

माननीय सभामुख महोदय,

२००. आर्थिक वर्ष २०७९/८० को यथार्थ खर्च, आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को संशोधित अनुमान र आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को अनुमानित आय व्यय विवरण अनुसूचीमा उल्लेख गरेको छु। मध्यमकालीन खर्च संरचना र विषयगत मन्त्रालयको चालु आर्थिक वर्षको प्रगति विवरण यसै साथ प्रस्तुत गरिएको छ।

२०१. आर्थिक वर्ष २०८१/८२ मा अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापनको माध्यमबाट स्थानीय तहमा हस्तान्तरण हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान र ससर्त अनुदानको विवरण व्यय अनुमानमा खुलाई पेस गरेको छु।

२०२. आगामी आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को बजेट तथा कार्यक्रम कार्यान्वयनबाट प्रदेशमा उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि, भौतिक पूर्वाधार विकास, उच्च र समन्यायिक आर्थिक वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, गरिबी, बेरोजगारी, आर्थिक असमानता तथा सामाजिक विभेद र वञ्चितिकरणको न्यूनीकरण, सामाजिक न्याय, मानव पुँजी निर्माण, मानव विकास, विधिको शासन, प्रभावकारी सेवा प्रवाह, संघीयता कार्यान्वयन र सुशासन प्राप्तिका लागि बलियो आधार निर्माण गरी आत्मनिर्भर, स्वचालित र समृद्ध प्रादेशिक अर्थतन्त्रको विकास हुने विश्वास लिएको छु।

२०३. प्रस्तुत बजेट तर्जुमा गर्ने क्रममा मलाई मार्गदर्शन गर्नुहुने माननीय प्रदेश प्रमुखज्यू, माननीय मुख्यमन्त्रीज्यू, माननीय सभामुखज्यू, यस प्रदेशबाट संघीय संसदमा प्रतिनिधित्व गर्नुहुने माननीय सांसदज्यू, माननीय मन्त्रीज्यू, माननीय उपसभामुखज्यू, प्रदेश सभाका विषयगत समितिका माननीय सभापतिज्यू, प्रदेश नीति तथा योजना आयोगका उपाध्यक्ष एवम् सदस्यज्यूहरूप्रति हार्दिक कृतज्ञता प्रकट गर्दछु। मैले सम्मानित प्रदेश सभामा पेस गरेको बजेटका सिद्धान्त र प्राथमिकतामा छलफल गरी सुझाव प्रदान गर्नुभएकोमा माननीय सदस्यज्यूहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु।

२०४. बजेट तर्जुमा प्रक्रियामा रचनात्मक सुझाव दिनुहुने राजनीतिक दल, स्थानीय तहका पदाधिकारी, निजी क्षेत्र तथा सहकारी क्षेत्र, राष्ट्रसेवक कर्मचारी, सामुदायिक तथा सामाजिक संघ-संस्था, सञ्चार जगत, नागरिक

समाज र देश विदेशमा रहनु भएका प्रदेशवासीलाई हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु।

२०५. अन्तमा, प्रदेशमा विद्यमान गरिबी तथा बेरोजगारी, श्रम पलायन, सामाजिक विभेद, वञ्चितिकरण तथा वहिष्करण जस्ता आर्थिक तथा सामाजिक तथा साँस्कृतिक क्षेत्र, सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन र आयोजना व्यवस्थापन सम्बद्ध समस्या तथा चुनौतीको सम्बोधन गर्दै **"आत्मनिर्भर र समृद्ध सुदूरपश्चिम प्रदेश"** निर्माणको दीर्घकालीन सोचलाई हासिल गर्न बलियो आधार निर्माण गर्ने गरी तर्जुमा गरिएको प्रस्तुत बजेट तथा कार्यक्रमको प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रियामा सम्बद्ध सबैको अर्थपूर्ण सहभागिता एवम् सहयोगका लागि सबै सरोकारवाला पक्षलाई हार्दिक अनुरोध गर्दछु।

धन्यवाद

अनुसूचीहरु

आय व्ययको विवरण
आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - १
(रु.हजारमा)

विवरण	२०७९/८० को यथार्थ	२०८०/८१ को संशोधित अनुमान	२०८१/८२ को लक्ष्य			
			रकम	स्रोत		
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
					संघ	वैदेशिक
१ राजस्व (२+३+४)	१६,८४,८९,९३	१३,३३,३७,८७	१७,७९,७७,२८	१७,७९,७७,२८	०	०
२ कर	९,०४,०९,६२	८,५३,८९,८२	११,३४,९१,९५	११,३४,९१,९५	०	०
३ अन्य राजस्व	३४,०७,७५	२३,४६,१४	२९,०१,७५	२९,०१,७५	०	०
४ विविध प्राप्ति	७,४६,७२,५६	४,५६,०१,९१	६,१५,८३,५८	६,१५,८३,५८	०	०
५ प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला हुने(१-४)	१६,८४,८९,९३	१३,३३,३७,८७	१७,७९,७७,२८	१७,७९,७७,२८	०	०
६ वित्तीय हस्तान्तरण अनुदान	११,७७,४२,९२	१३,३५,६८,६३	१३,८३,२१,००	०	१२,५४,५७,००	१,२८,६४,००
७ प्रदेश सरकारको राजस्व र अनुदान (५+६)	२८,६२,३२,८५	२६,६९,०६,५०	३१,६२,९८,२८	१७,७९,७७,२८	१२,५४,५७,००	१,२८,६४,००
८ खर्च (९+१०+११)	२४,०६,३०,९४	२०,५३,२२,९२	३१,५२,९८,२८	१७,६९,७७,२८	१२,५४,५७,००	१,२८,६४,००
९ चालु	६,९८,०३,०४	७,०१,२६,५८	११,०७,१९,६३	८,८९,०४,३७	१,७४,५२,२६	४३,६३,००
१० पुंजीगत खर्च	१५,८१,४५,१६	११,१७,२०,६४	१७,५३,०८,५५	६,०५,४२,८१	१०,६२,६४,७४	८५,०१,००
११ वित्तीय हस्तान्तरण चालु	१,२६,८२,७४	२,३४,७५,७०	२,९२,७०,१०	२,७५,३०,१०	१७,४०,००	०
१२ बजेट बचत(-) न्यून(+) (८-७)	-४,५६,०१,९१	-६,१५,८३,५८	-१०,००,००	-१०,००,००	०	०
१३ वित्तीय व्यवस्था	०	०	१०,००,००	१०,००,००	०	०
१४ आन्तरिक वित्तीय सम्पत्ति (१५+१६+१७)	०	०	१०,००,००	१०,००,००	०	०
१५ सार्वजनिक संस्थानमा ऋण लगानी	०	०	१,००,००	१,००,००	०	०
१६ अन्य संस्थामा ऋण लगानी	०	०	१,००,००	१,००,००	०	०
१७ संस्थानमा शेयर लगानी	०	०	८,००,००	८,००,००	०	०
१८ बजेट बचत(-) न्यून (+) (१२+१३)	-४,५६,०१,९१	-६,१५,८३,५८	०	०	०	०
१९ कुल आम्दानी	२८,६२,३२,८५	२६,६९,०६,५०	३१,६२,९८,२८	१७,७९,७७,२८	१२,५४,५७,००	१,२८,६४,००
२० कुल खर्च	२४,०६,३०,९४	२०,५३,२२,९२	३१,६२,९८,२८	१७,७९,७७,२८	१२,५४,५७,००	१,२८,६४,००

राजस्व तथा अनुदान प्राप्तिको अनुमान
आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - २
(रु.हजारमा)

शीर्षक	२०७९/८० को यथार्थ	२०८०/८१ को संशोधित अनुमान	२०८१/८२ को लक्ष्य	वर्तमान स्रोतबाट	कर परिवर्तन तथा प्रशासनिक सुधारबाट
कर	९,०४,०९,६२	८,५३,८९,८२	११,३४,९१,९५	११,३४,९१,९५	०
आय, मुनाफा तथा पूँजीगत लाभमा लाग्ने कर	०	०	५,००	५,००	०
एकलौटी फर्म तथा व्यक्तिगत आयमा लाग्ने कर	०	०	५,००	५,००	०
कृषि आयमा कर	०	०	५,००	५,००	०
सम्पत्ति कर	४०,३६,५१	४५,३७,२९	५०,१३,७०	५०,१३,७०	०
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	४०,३६,५१	४५,३७,२९	५०,१३,७०	५०,१३,७०	०
घरजग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर	४०,३६,५१	४५,३७,२९	५०,१३,७०	५०,१३,७०	०
वस्तु तथा सेवामा आधारित कर	८,६३,७३,११	८,०८,५२,५३	१०,८४,७३,२५	१०,८४,७३,२५	०
मूल्य अभिवृद्धि कर (मू.अ .क.)	५,८९,०६,३८	५,५०,५८,४५	७,४९,३९,२५	७,४९,३९,२५	०
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिवृद्धि कर	५,८९,०६,३८	५,५०,५८,४५	७,४९,३९,२५	७,४९,३९,२५	०
अन्तः शुल्क	२,०८,५४,२४	१,८३,५२,८२	२,४९,७९,७५	२,४९,७९,७५	०
बाँडफाँड भई प्राप्त हुने अन्त शुल्क	२,०८,५४,२४	१,८३,५२,८२	२,४९,७९,७५	२,४९,७९,७५	०
पुर्वाधार सेवाको उपयोग तथा सवारी साधनमा लाग्ने कर	६५,९६,५४	७४,१४,३०	८५,२६,४५	८५,२६,४५	०
सवारी साधन कर (सवारी दर्ता, वार्षिक सवारी कर तथा पटके सवारी कर)	६५,९६,५४	७४,१४,३०	८५,२६,४५	८५,२६,४५	०
मनोरञ्जन तथा विज्ञापन कर	१५,९५	२६,९६	२७,८०	२७,८०	०
बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने मनोरञ्जन कर	६	१०,००	१०,००	१०,००	०
बाँडफाँडबाट प्राप्त हुने विज्ञापन कर	१५,८९	१६,९६	१७,८०	१७,८०	०
अनुदान	११,७७,४२,९२	१३,३५,६८,६३	१३,८३,२१,००	१३,८३,२१,००	०
अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण	११,७७,४२,९२	१३,३५,६८,६३	१३,८३,२१,००	१३,८३,२१,००	०
अन्तरसरकारी अनुदान	९,३४,९५,०४	९,३६,४३,६३	१०,६३,१६,००	१०,६३,१६,००	०
समानिकरण अनुदान	७,८८,१५,६३	७,४५,५२,६३	८,७२,२७,००	८,७२,२७,००	०
शसर्त अनुदान चालु	१,४४,३७,७५	१,६८,४१,००	१,६३,८९,००	१,६३,८९,००	०
विषेश अनुदान चालु	२,४१,६६	२२,५०,००	२७,००,००	२७,००,००	०
अन्तरसरकारी पूँजीगत अनुदान	२,४२,४७,८८	३,९९,२५,००	३,२०,०५,००	३,२०,०५,००	०
शसर्त पूँजीगत अनुदान	१,७१,५५,७१	२,८२,७५,००	१,४९,४५,००	१,४९,४५,००	०
विषेश पूँजीगत अनुदान	१४,७७,३५	३९,५०,००	२८,६०,००	२८,६०,००	०
समपुरक अनुदान पूँजीगत	५६,१४,८२	७७,००,००	१,४२,००,००	१,४२,००,००	०
अन्य राजस्व	३४,०७,७५	२३,४६,१४	२९,०१,७५	२९,०१,७५	०
सम्पत्तिबाट प्राप्त आय	४,१८,२०	३,९४,८५	६,८५,१९	६,८५,१९	०
भाडा र रोयल्टी	४,१८,२०	३,९४,८५	६,८५,१९	६,८५,१९	०
बाँडफाँड भई प्राप्त वन रोयल्टी	२,९३,५०	२,३६,७४	३,०७,७६	३,०७,७६	०
बाँडफाँड भई प्राप्त खानी तथा खनिज सम्बन्धी रोयल्टी	३,१३	३९	४३	४३	०
बाँडफाँड भई प्राप्त विद्युत सम्बन्धी रोयल्टी	१,०५,४९	८७,१३	९५,८४	९५,८४	०
बाँडफाँड भई प्राप्त दहत्तर बहत्तरको बिक्रिबाट प्राप्त हुने आय	१५,९८	७०,१६	२,८०,६४	२,८०,६४	०
बाँडफाँड भई प्राप्त पर्वतारोहण वापतको रोयल्टी	१०	४३	५२	५२	०
वस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम	१०,५८,०५	१०,२६,२६	१२,३४,२६	१२,३४,२६	०
वस्तु तथा सेवा बिक्रिबाट प्राप्त रकम	१०,५८,०५	१०,२६,२६	१२,३४,२६	१२,३४,२६	०
अन्य सेवा शुल्क तथा बिक्री	१०,५८,०५	१०,२६,२६	१२,३४,२६	१२,३४,२६	०
दण्ड जरिवाना र जफत	१,८७,५८	१,८९,२२	२,०२,४७	२,०२,४७	०
दण्ड,जरिवाना र जफत	१,८७,५८	१,८९,२२	२,०२,४७	२,०२,४७	०
प्रशासनिक दण्ड,जरिवाना र जफत	१,८७,५८	१,८९,२२	२,०२,४७	२,०२,४७	०
विविध राजस्व	१७,४३,९२	७,३५,८१	७,७९,८३	७,७९,८३	०
अन्य राजस्व	१७,४३,९२	७,३५,८१	७,७९,८३	७,७९,८३	०
अन्य राजस्व	१७,४३,९२	७,३५,८१	७,७९,८३	७,७९,८३	०
विविध प्राप्ति	७,४६,७२,५६	४,५६,०१,९१	६,१५,८३,५८	६,१५,८३,५८	०
विविध प्राप्ति	७,४६,७२,५६	४,५६,०१,९१	६,१५,८३,५८	६,१५,८३,५८	०
नगद तथा मौज्दात	७,४६,७२,५६	४,५६,०१,९१	६,१५,८३,५८	६,१५,८३,५८	०
गत वर्षको नगद मौज्दात	७,४६,७२,५६	४,५६,०१,९१	६,१५,८३,५८	६,१५,८३,५८	०
जम्मा (राजस्व / प्राप्ति)	२८,६२,३२,८५	२६,६९,०६,५०	३१,६२,९८,२८	३१,६२,९८,२८	०
राजस्व बाँडफाँट					
प्रदेश सञ्चित कोषमा दाखिला हुने राजस्व	२८,६२,३२,८५	२६,६९,०६,५०	३१,६२,९८,२८	३१,६२,९८,२८	०

कार्यगत व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - ३
(रु.हजारमा)

शीर्षक	२०८१/८२ को लक्ष्य			कुल अनुमानको प्रतिशत
	जम्मा	प्रदेश	स्थानीय तह	
सामान्य सार्वजनिक सेवा	**५,५९,९९,४०**	**२,६७,२९,३०**	**२,९२,७०,१०**	**१७.७०**
कार्यकारी र विधायिकाको निकाय,आर्थिक तथा वित्तिय र वैदेशिक मामिला	३७,२६,४०	३७,२६,४०	०	
सामान्य सेवा	२,११,७१,१३	२,११,७१,१३	०	
आधारभूत अनुसन्धान	३०,००	३०,००	०	
सामान्य सार्वजनिक सेवामा अनुसन्धान तथा विकास	१७,९५,८७	१७,९५,८७	०	
सामान्य सेवा - अन्यत्र वर्गीकृत नभएको	५,९०	५,९०	०	
विभिन्न तहका सरकारहरु बीच हुने सामान्य प्रकृतिको हस्तान्तरण	२,९२,७०,१०	०	२,९२,७०,१०	
सार्वजनिक शान्ति सुरक्षा	**३८,५९,६१**	**३८,५९,६१**	०	१.२२
सार्वजनिक शान्ति सुरक्षामा अनुसन्धान तथा विकास	३८,५९,६१	३८,५९,६१	०	
आर्थिक मामिला	**१६,२७,५३,८४**	**१६,२७,५३,८४**	०	**५१.४६**
सामान्य आर्थिक, व्यापारिक र श्रम मामिला	१०,००,००	१०,००,००	०	
कृषि, वन , मत्स्यपालन तथा शिकार	८,१७,७२,२६	८,१७,७२,२६	०	
खानी , उत्पादन तथा निर्माण	११,०५,००	११,०५,००	०	
यातायात	७,०१,४८,५६	७,०१,४८,५६	०	
अन्य उद्योगहरु	५६,३४,५२	५६,३४,५२	०	
अनुसन्धान तथा विकास - आर्थिक मामिला	३०,९३,५०	३०,९३,५०	०	
वातावरण संरक्षण	**२,३८,४०**	**२,३८,४०**	०	०.०८
वातावरण संरक्षण - अन्यत्र वर्गिकृत नभएको	२,३८,४०	२,३८,४०	०	
आवास तथा सामुदायिक सुविधा	**२,६०,२८,१८**	**२,६०,२८,१८**	०	८.२३
आवास विकास	५५,६७,३२	५५,६७,३२	०	
खानेपानी	२,०४,६०,८६	२,०४,६०,८६	०	
स्वास्थ्य	**३,०८,७०,९५**	**३,०८,७०,९५**	०	९.७६
औषधी उत्पादन,उपकरण तथा औजार	४,६७,७०	४,६७,७०	०	
वहिरंग सेवा	८,६२,०९	८,६२,०९	०	
अस्पताल सेवा	५०,१२,७३	५०,१२,७३	०	
सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा	२,३५,७८,४३	२,३५,७८,४३	०	
स्वास्थ्यमा अनुसन्धान सेवा	९,५०,००	९,५०,००	०	
शिक्षा	**३,६४,१२,३९**	**३,६४,१२,३९**	०	**११.५१**
सीपमुलक	१५,५०	१५,५०	०	
तहमा वर्गिकृत नहुने शिक्षा (अनौपचारिक शिक्षा)	५१,६७,७७	५१,६७,७७	०	
शिक्षाको लागि सहायक सेवाहरु	३,०३,५९,१२	३,०३,५९,१२	०	
शिक्षा - अनुसन्धान विकास	८,७०,००	८,७०,००	०	
सामाजिक सुरक्षा	**१,३५,५१**	**१,३५,५१**	०	०.०४
बेरोजगार	९२,०१	९२,०१	०	
सामाजिक असमावेशी	४३,५०	४३,५०	०	
कुल जम्मा	**३१,६२,९८,२८**	२८,७०,२८,१८	२,९२,७०,१०	१००

मन्त्रालयगत व्यय अनुमान (वित्तीय व्यवस्था सहित)
आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - ४
(रु.हजारमा)

निकाय	कुल जम्मा	प्रदेश			स्थानीय तह	कुल अनुमानको प्रतिशत
		जम्मा	चालु/पुँजीगत	वित्तीय		
२०२ प्रदेश व्यवस्थापिका	१८,८५,१७	१८,८५,१७	१८,८५,१७	०	०	०.६०
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	८,६८,७०	८,६८,७०	८,६८,७०	०	०	०.२७
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	३६,४३,००	३६,४३,००	३६,४३,००	०	०	१.१५
३०५ आर्थिक मामिला मन्त्रालय	३०,९३,५०	३०,९३,५०	३०,९३,५०	०	०	०.९८
३०७ उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	२,०४,२१,१३	२,०४,२१,१३	२,०४,२१,१३	०	०	६.४६
३१२ भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	३,०९,१३,३४	३,०९,१३,३४	३,०९,१३,३४	०	०	९.७७
३१४ आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय	३८,५९,६१	३८,५९,६१	३८,५९,६१	०	०	१.२२
३३७ भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	१३,३५,९२,४५	१३,३५,९२,४५	१३,३५,९२,४५	०	०	४२.२४
३५० सामाजिक विकास मन्त्रालय	६,७४,१८,८५	६,७४,१८,८५	६,७४,१८,८५	०	०	२१.३१
३९१ प्रदेश योजना आयोग	४,२०,००	४,२०,००	४,२०,००	०	०	०.१३
५०१ अर्थ - वित्तीय व्यवस्था	१०,००,००	१०,००,००	०	१०,००,००	०	०.३२
६०२ अर्थ - विविध	१,९९,१२,४३	१,९९,१२,४३	१,९९,१२,४३	०	०	६.३०
८०१ स्थानीय तह	२,९२,७०,१०	०	०	०	२,९२,७०,१०	९.२५
कुल जम्मा	**३१,६२,९८,२८**	२८,७०,२८,१८	२८,६०,२८,१८	१०,००,००	२,९२,७०,१०	१००

खर्च शीर्षकगत व्यय अनुमान

आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - ५
(रु.हजारमा)

खर्च संकेत नं.	खर्च शीर्षक	नगद		कुल जम्मा
		प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
चालु		**११,३३,५९,४७**	**२,१८,१५,२६**	**१३,५१,७४,७३**
२११००	**पारिश्रमिक / सुविधा**	**२,३८,८३,०४**	**२२,४७,७६**	**२,६१,३०,८०**
२११११	पारिश्रमिक कर्मचारी	१,७३,१६,७९	१८,३८,७१	१,९१,५५,५०
२१११२	पारिश्रमिक पदाधिकारी	८,३७,४९	०	८,३७,४९
२११२१	पोशाक	३,०६,४०	२०,६०	३,२७,००
२११२२	खाद्यान्न	७,०७,००	५४,००	७,६१,००
२११२३	औषधी उपचार खर्च	३५,००	०	३५,००
२११३१	स्थानीय भत्ता	५,७०,६३	१,४६,८४	७,१७,४७
२११३२	महंगी भत्ता	६,४०,६२	६५,०४	७,०५,६६
२११३४	कर्मचारीको बैठक भत्ता	२,७४,५९	२४,३९	२,९८,९८
२११३५	कर्मचारी प्रोत्साहन तथा पुरस्कार	२,२०	१२,९५	१५,१५
२११३९	अन्य भत्ता	२९,८९,६६	४२,६३	३०,३२,२९
२११४१	पदाधिकारी बैठक भत्ता	१,१४,९१	०	१,१४,९१
२११४२	पदाधिकारी अन्य सुविधा	४५,३५	०	४५,३५
२११४९	पदाधिकारी अन्य भत्ता	४२,४०	४२,६०	८५,००
२१२००	**कर्मचारीको सामाजिक सुरक्षा खर्च**	**२,१५,२०**	**२,८९**	**२,१८,०९**
२१२११	सामाजिक सुरक्षा कोष खर्च	१४,२८	०	१४,२८
२१२१२	योगदानमा आधारित निवृत्तभरण तथा उपदान कोष खर्च	७८,४०	०	७८,४०
२१२१३	योगदानमा आधारित बीमा कोष खर्च	१,२२,५२	२,८९	१,२५,४१
२२१००	**सेवा महसुल**	**१२,३२,६५**	**७४,४४**	**१३,०७,०९**
२२१११	पानी तथा बिजुली	९,२६,९१	५९,६४	९,८६,५५
२२११२	संचार महसुल	२,९६,१०	१४,८०	३,१०,९०
२२११३	सार्वजनिक उपयोगिताको सेवा खर्च	९,६४	०	९,६४
२२२००	**पूँजीगत सम्पत्तिको संचालन र सम्भार खर्च**	**३०,९८,९८**	**८४,३३**	**३१,८३,३१**
२२२११	इन्धन (पदाधिकारी)	१,१७,०७	०	१,१७,०७
२२२१२	इन्धन (कार्यालय प्रयोजन)	८,७७,६७	४६,४०	९,२४,०७
२२२१३	सवारी साधन मर्मत खर्च	८,१४,९२	२४,०२	८,३८,९४
२२२१४	बिमा तथा नवीकरण खर्च	२,३७,६८	२,६०	२,४०,२८
२२२२१	मेशिनरी तथा औजार मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन खर्च	४,९२,२८	६,९१	४,९९,१९
२२२३१	निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत सम्भार खर्च	५,३६,३१	०	५,३६,३१
२२२९१	अन्य सम्पत्तिहरूको संचालन तथा सम्भार खर्च	२३,०५	४,४०	२७,४५
२२३००	**कार्यालय सामान तथा सेवाहरू**	**१५,३८,३३**	**४,१८,२०**	**१९,५६,५३**
२२३११	मसलन्द तथा कार्यालय सामाग्री	७,९७,६४	१,०८,३०	९,०५,९४
२२३१२	पशुपंक्षीहरूको आहार	५०	२,४०	२,९०
२२३१३	पुस्तक तथा सामग्री खर्च	१२,७०	१,६९,९२	१,८२,६२
२२३१४	इन्धन - अन्य प्रयोजन	१,२४,२०	४,७५	१,२८,९५
२२३१५	पत्रपत्रिका, छपाई तथा सूचना प्रकाशन खर्च	५,३१,८२	८९,३१	६,२१,१३
२२३१९	अन्य कार्यालय संचालन खर्च	७१,४७	४३,५२	१,१४,९९
२२४००	**सेवा तथा परामर्श खर्च**	**७५,१५,२३**	**३,२८,०५**	**७८,४३,२८**
२२४११	सेवा र परामर्श खर्च	८,८०,७५	३,००	८,८३,७५
२२४१२	सूचना प्रणाली तथा सफ्टवेयर संचालन खर्च	६६,८७	०	६६,८७
२२४१३	करार सेवा शुल्क	५३,६६,३१	३,०९,०७	५६,७५,३८
२२४१९	अन्य सेवा शुल्क	१२,०१,३०	१५,९८	१२,१७,२८
२२५००	**कार्यक्रम सम्बन्धी खर्चहरू**	**३,११,७७,४२**	**१,५६,५०,२७**	**४,६८,२७,६९**
२२५११	कर्मचारी तालिम खर्च	४,१७,९१	७,१६,६३	११,३४,५४
२२५१२	सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्च	१७,०९,२४	२,०४,६२	१९,१३,८६
२२५२१	उत्पादन सामग्री / सेवा खर्च	३,३०,०९	२,००	३,३२,०९
२२५२२	कार्यक्रम खर्च	२,८६,०६,६८	१,४७,२७,०२	४,३३,३३,७०
२२५२९	विविध कार्यक्रम खर्च	१,१३,५०	०	१,१३,५०
२२६००	**अनुगमन,मूल्यांकन र भ्रमण खर्च**	**१३,४५,२१**	**१,२४,२१**	**१४,६९,४२**
२२६११	अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	९,६८,२८	१,०८,३७	१०,७६,६५
२२६१२	भ्रमण खर्च	३,७६,९३	१५,८४	३,९२,७७
२२७००	**विविध खर्च**	**६,२५,६४**	**३७,१५**	**६,६२,७९**
२२७११	विविध खर्च	६,२५,६४	३७,१५	६,६२,७९
२५१००	**सार्वजनिक संस्थानहरूलाई सहायता**	**१,३०,००**	**०**	**१,३०,००**
२५११२	गैह वित्तीय संस्थानहरूलाई पूँजीगत सहायता	१,३०,००	०	१,३०,००

खर्च संकेत नं.	खर्च शीर्षक	नगद		कुल जम्मा
		प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
२५२००	**व्यवसायहरूलाई सहायता**	**१०,२०,२५**	**०**	**१०,२०,२५**
२५२१२	गैह वित्तीय व्यवसायहरूलाई पूँजीगत सहायता	१०,२०,२५	०	१०,२०,२५
२५३००	**अन्य सहायता**	**१२,७३**	**०**	**१२,७३**
२५३१५	अन्य सहायता	१२,७३	०	१२,७३
२६३००	**अन्य तहका सरकारहरूलाई अनुदान**	**२,४४,५५,१०**	**०**	**२,४४,५५,१०**
२६३३१	समानिकरण अनुदान	८६,००,००	०	८६,००,००
२६३३२	सशर्त अनुदान	८,५५,१०	०	८,५५,१०
२६३३३	विशेष अनुदान	५०,००,००	०	५०,००,००
२६३३४	समपुरक अनुदान	१,००,००,००	०	१,००,००,००
२६४००	**सामाजिक सेवा अनुदान**	**३६,४७,२५**	**६,००**	**३६,५३,२५**
२६४११	सरकारी निकाय, समिति एवं बोर्डहरूलाई निःशर्त चालु अनुदान	१०,४०	६,००	१६,४०
२६४१२	सरकारी निकाय, समिति एवं बोर्डहरूलाई सःसर्त चालु अनुदान	५,४३,००	०	५,४३,००
२६४१३	अन्य संस्थालाई अनुदान सःशर्त	९,३५,००	०	९,३५,००
२६४२२	सरकारी निकाय, समिति, बोर्ड — पुंजिगत सःशर्त अनुदान	४४,००	०	४४,००
२६४२३	अन्य संस्थालाई सःशर्त पुँजीगत अनुदान	२१,१४,८५	०	२१,१४,८५
२७१००	**सामाजिक सुरक्षा**	**५,२६,८६**	**१६,१९**	**५,४३,०५**
२७१११	सामाजिक सुरक्षा	२,७६,८६	०	२,७६,८६
२७११२	अन्य सामाजिक सुरक्षा	२,५०,००	१६,१९	२,६६,१९
२७२००	**सामाजिक सहायता**	**१०,८०,१४**	**१६,६२,९०**	**२७,४३,०४**
२७२११	छात्रवृत्ति	६,०७,८४	२,२२,४०	८,३०,२४
२७२१२	उद्दार, राहत तथा पुनर्स्थापना खर्च	०	१,२५,००	१,२५,००
२७२१३	औषधी खरिद खर्च	४,६२,३०	१३,१५,५०	१७,७७,८०
२७२१९	अन्य सामाजिक सहायता	१०,००	०	१०,००
२८१००	**सम्पत्ति सम्बन्धी खर्च**	**८,७६,१६**	**२९,७२**	**९,०५,८८**
२८१४१	जग्गाको भाडा	१७,३५	०	१७,३५
२८१४२	घर भाडा	७,५१,८२	२९,७२	७,८१,५४
२८१४३	सवारी साधन तथा मेशिनर औजार भाडा	१,०६,७५	०	१,०६,७५
२८१४९	अन्य भाडा	२४	०	२४
२८२००	**फिर्ता खर्च**	**३,५०,००**	**०**	**३,५०,००**
२८२११	राजस्व फिर्ता	१,५०,००	०	१,५०,००
२८२१२	न्यायिक फिर्ता	२,००,००	०	२,००,००
२८९००	**भैपरी आउने चालु खर्च**	**१,०६,२९,२८**	**११,३३,१५**	**१,१७,६२,४३**
२८९११	भैपरी आउने चालु खर्च	१,०६,२९,२८	११,३३,१५	१,१७,६२,४३
पूँजीगत खर्च		**६,३६,१७,८१**	**११,६५,०५,७४**	**१८,०१,२३,५५**
२६३००	**अन्य तहका सरकारहरूलाई अनुदान**	**३०,७५,००**	**१७,४०,००**	**४८,१५,००**
२६३३६	सशर्त अनुदान (पुँजीगत)	३०,७५,००	१७,४०,००	४८,१५,००
३११००	**स्थिर सम्पत्ति प्राप्ति खर्च**	**६,०५,४२,८१**	**१०,८२,६५,७४**	**१६,८८,०८,५५**
३११११	आवासीय भवन निर्माण/खरिद	१३,००	१०,००	२३,००
३१११२	गैर आवासीय भवन निर्माण/खरिद	१,१५,६०,०१	९३,६१,१०	२,०९,२१,११
३११२१	सवारी साधन	२,५२,४०	२,०३,५०	४,५५,९०
३११२२	मेशिनरी तथा औजार	३१,२६,०६	४४,६०,०४	७५,८६,१०
३११२३	फर्निचर तथा फिक्चर्स	४,७४,११	८५,४२	५,५९,५३
३११३४	कम्प्युटर सफ्टवेयर निर्माण तथा खरीद खर्च	२०,००	४०,००	६०,००
३११३५	पूँजीगत परामर्श खर्च	५,९१,२०	२५,२४,२७	३१,१५,४७
३११४१	सुरक्षा उपकरण प्राप्ति खर्च	०	६,५०	६,५०
३११५१	सडक तथा पुल निर्माण	१,७६,४०,४३	३,९१,९५,२६	५,६८,३५,६९
३११५३	विद्युत संरचना निर्माण	०	९,५०,००	९,५०,००
३११५४	तटबन्ध तथा बाँध निर्माण	४८,९८,००	४९,०८,००	९८,०६,००
३११५५	सिंचाइ संरचना निर्माण	१,०२,८४,३०	१,४१,५०,६०	२,४४,३४,९०
३११५६	खानेपानी संरचना निर्माण	३०,६४,००	१,६१,३८,९३	१,९२,०२,९३
३११५७	वन तथा वातावरण संरक्षण	६,५०,९५	१०,३१,५०	१६,८२,४५
३११५८	सरसफाइ संरचना निर्माण	१०,५०	४,८८,००	४,९८,५०
३११५९	अन्य सार्वजनिक निर्माण	७०,७३,३५	१,१५,०३,१४	१,८५,७६,४९
३११६१	निर्मित भवनको संरचनात्मक सुधार खर्च	७,९३,६०	२,७६,८८	१०,७०,४८
३११७१	पूँजीगत सुधार खर्च सार्वजनिक निर्माण	९०,९०	१९,३२,६०	२०,२३,५०
३१५००	**भैपरी आउने पूँजीगत**	**०**	**६५,००,००**	**६५,००,००**
३१५११	भैपरी आउने पूँजीगत	०	६५,००,००	६५,००,००
वित्तीय व्यवस्था		**१०,००,००**	**०**	**१०,००,००**
३२१००	**आन्तरिक वित्तीय सम्पत्ति**	**१०,००,००**	**०**	**१०,००,००**
३२१४२	सार्वजनिक संस्थानमा ऋण लगानी	१,००,००	०	१,००,००

खर्च संकेत नं.	खर्च शीर्षक	नगद		कुल जम्मा
		प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
३२१४३	अन्य संस्थामा ऋण लगानी	१,००,००	०	१,००,००
३२१५१	संस्थानमा शेयर लगानी	८,००,००	०	८,००,००
	कुल जम्मा	१७,७९,७७,२८	१३,८३,२१,००	३१,६२,९८,२८

साधारण र विकासगत व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - ६
(रु.हजारमा)

शीर्षक	२०८०/८१ को विनियोजन	२०८१/८२ को विनियोजन	वृद्धि प्रतिशत
साधारण	१०,८२,०८,४५	१२,१८,६५,६३	१२.६२
१ प्रतिबद्ध खर्च- तलब, निवृत्तभरण, सामाजिक सुरक्षा समेत	२,९२,७९,१७	३,०४,४४,४१	३.९८
२ संचालन तथा कार्यक्रम खर्च	६,५८,०८,७३	७,५४,५८,९९	१४.६६
३ सशर्त चालु अनुदान	३,२९,२०	१५,०७,१३	३५७.८२
४ वित्तीय हस्तान्तरण समानीकरण अनुदान	८०,६१,३५	८६,००,००	६.६८
५ वित्तीय हस्तान्तरण सशर्त अनुदान	६,४९,००	८,५५,१०	३१.७६
६ वित्तीय हस्तान्तरण विशेष अनुदान	४०,८१,००	५०,००,००	२२.५२
विकास	१८,४६,७३,९५	१९,४४,३२,६५	५.२८
७ पुँजीगत खर्च	१७,०२,८५,६०	१७,५३,०८,४५	२.९५
८ सशर्त पुँजीगत अनुदान	७,०४,००	३३,०९,१०	३७०.०४
९ पुँजीगत वित्तीय लगानी	३०,००,००	१०,००,००	-६६.६७
१० वित्तीय हस्तान्तरण सशर्त अनुदान	४२,९४,५०	४८,१५,००	१२.१२
१२ वित्तीय हस्तान्तरण समपुरक	६३,८९,८५	१,००,००,००	५६.५
कुल जम्मा	२९,२८,८२,४०	३१,६२,९८,२८	७.९९

[illegible]

खर्च शीर्षकगत व्यय अनुमान (वित्तीय व्यवस्था सहित)
आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - ७
(रु.हजारमा)

शीर्षक	२०७९/८० को यथार्थ खर्च	२०८०/८१ को संशोधित अनुमान	२०८१/८२ को लक्ष्य	स्रोत		
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
					संघ	वैदेशिक
चालु	८,२४,८५,७८	९,३६,०२,२८	१३,९९,८९,७३	११,६४,३४,४७	१,९१,९२,२६	४३,६३,००
२१००० पारिश्रमिक / सुविधा	**१,६०,५३,२४**	**१,८१,९६,११**	**२,६३,४८,८९**	**२,४०,९८,२४**	**२२,३८,६५**	**१२,००**
२११०० पारिश्रमिक / सुविधा	**१,६०,०६,९६**	**१,८०,४९,८६**	**२,६१,३०,८०**	**२,३८,८३,०४**	**२२,३५,७६**	**१२,००**
२१११० नगदमा दिइने पारिश्रमिक र सुविधा	**१,२०,८२,१४**	**१,३७,८०,३७**	**१,९९,९२,९९**	**१,८१,५४,२८**	**१८,२६,७१**	**१२,००**
२११११ पारिश्रमिक कर्मचारी	१,१५,२४,५८	१,३१,६८,८२	१,९१,५५,५०	१,७३,१६,७९	१८,२६,७१	१२,००
२१११२ पारिश्रमिक पदाधिकारी	५,५७,५६	६,११,५५	८,३७,४९	८,३७,४९	०	०
२११२० जिन्सी वा जिन्सी बापत कर्मचारी दिइने पारिश्रमिक सुविधा	**८,२०,९२**	**१०,७६,४६**	**११,२३,००**	**१०,४८,४०**	**७४,६०**	**०**
२११२१ पोशाक	२,८२,१५	४,९५,६९	३,२७,००	३,०६,४०	२०,६०	०
२११२२ खाद्यान्न	५,३६,९२	५,६९,५२	७,६१,००	७,०७,००	५४,००	०
२११२३ औषधी उपचार खर्च	१,८५	११,२५	३५,००	३५,००	०	०
२११३० कर्मचारी भत्ता	**२९,१४,४१**	**२९,६४,६८**	**४७,६९,५५**	**४४,७७,७०**	**२,९१,८५**	**०**
२११३१ स्थानीय भत्ता	३,५०,०१	५,१२,४३	७,१७,४७	५,७०,६३	१,४६,८४	०
२११३२ महंगी भत्ता	३,८५,२०	५,४६,४१	७,०५,६६	६,४०,६२	६५,०४	०
२११३४ कर्मचारीको बैठक भत्ता	१,९२,१८	२,०२,८१	२,९८,९८	२,७४,५९	२४,३९	०
२११३५ कर्मचारी प्रोत्साहन तथा पुरस्कार	१,२०,९२	४,३५	१५,१५	२,२०	१२,९५	०
२११३९ अन्य भत्ता	१८,६६,१०	१६,९८,६८	३०,३२,२९	२९,८९,६६	४२,६३	०
२११४० पदाधिकारी भत्ता तथा अन्य सुविधा	**१,८९,४९**	**२,२८,३५**	**२,५५,२६**	**२,०२,६६**	**५२,६०**	**०**
२११४१ पदाधिकारी बैठक भत्ता	५७,२१	१,०८,०६	१,१५,९१	१,१५,९१	०	०
२११४२ पदाधिकारी अन्य सुविधा	७१,२७	३३,५३	४५,३५	४५,३५	०	०
२११४९ पदाधिकारी अन्य भत्ता	६१,०१	८६,७६	८५,००	४२,४०	४२,६०	०
२१२०० कर्मचारीको सामाजिक सुरक्षा खर्च	**४६,२८**	**१,४६,२५**	**२,१८,०९**	**२,१५,२०**	**२,८९**	**०**
२१२१० कर्मचारीको सामाजिक सुरक्षा खर्च	**४६,२८**	**१,४६,२५**	**२,१८,०९**	**२,१५,२०**	**२,८९**	**०**
२१२११ सामाजिक सुरक्षा कोष खर्च	०	०	१४,२८	१४,२८	०	०
२१२१२ योगदानमा आधारित निवृत्तभरण तथा उपदान कोष खर्च	८८	५७,९३	७८,४०	७८,४०	०	०
२१२१३ योगदानमा आधारित बीमा कोष खर्च	४५,४०	८८,३२	१,२५,४१	१,२२,५२	२,८९	०
२२००० मालसामान तथा सेवाको उपयोग	**४,९१,१२,५४**	**४,४९,०६,८८**	**६,३२,५०,११**	**४,६५,३३,४६**	**१,२३,६५,६५**	**४३,५१,००**
२२१०० सेवा महसुल	**९,७४,९८**	**९,६९,३९**	**१३,०७,०९**	**१२,३२,६५**	**६८,४४**	**६,००**
२२११० सेवा महसुल	**९,७४,९८**	**९,६९,३९**	**१३,०७,०९**	**१२,३२,६५**	**६८,४४**	**६,००**
२२१११ पानी तथा बिजुली	७,५९,८२	७,१८,७५	९,८६,५५	९,२६,९१	५४,६४	५,००
२२११२ संचार महसुल	२,१५,१६	२,४२,२९	३,१०,९०	२,९६,१०	१३,८०	१,००
२२११३ सार्वजनिक उपयोगिताको सेवा खर्च	०	८,३५	९,६४	९,६४	०	०
२२२०० पूँजीगत सम्पतिको संचालन र सम्भार खर्च	**२३,३२,१०**	**६०,४७,६०**	**३१,८३,३१**	**३०,९८,९८**	**६८,३३**	**१६,००**
२२२१० सवारी साधनको संचालन तथा सम्भार खर्च	**१६,०८,८९**	**३४,३१,४८**	**२१,२०,३६**	**२०,४७,३४**	**५८,०२**	**१५,००**
२२२११ इन्धन (पदाधिकारी)	९४,०२	१,०४,६६	१,१७,०७	१,१७,०७	०	०
२२२१२ इन्धन (कार्यालय प्रयोजन)	७,४०,०१	२५,६८,८०	९,२४,०७	८,७७,६७	३८,४०	८,००
२२२१३ सवारी साधन मर्मत खर्च	६,४०,५०	५,९३,४१	८,३८,९४	८,१४,९२	१७,०२	७,००
२२२१४ बिमा तथा नवीकरण खर्च	१,३४,३६	१,६४,६१	२,४०,२८	२,३७,६८	२,६०	०
२२२२० मेशिनरी तथा औजार संचालन तथा सम्भार खर्च	**२,७५,९४**	**३,९०,३३**	**४,९९,१९**	**४,९२,२८**	**५,९१**	**१,००**
२२२२१ मेशिनरी तथा औजार मर्मत सम्भार तथा सञ्चालन खर्च	२,७५,९४	३,९०,३३	४,९९,१९	४,९२,२८	५,९१	१,००
२२२३० निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको संभार खर्च	**४,३८,५५**	**२,६७,४६**	**५,३६,३१**	**५,३६,३१**	**०**	**०**
२२२३१ निर्मित सार्वजनिक सम्पत्तिको मर्मत सम्भार खर्च	४,३८,५५	२,६७,४६	५,३६,३१	५,३६,३१	०	०
२२२९० अन्य सम्पत्तिहरूको संचालन तथा सम्भार खर्च	**८,७२**	**१९,५८,३३**	**२७,४५**	**२३,०५**	**४,४०**	**०**
२२२९१ अन्य सम्पत्तिहरूको संचालन तथा सम्भार खर्च	८,७२	१९,५८,३३	२७,४५	२३,०५	४,४०	०
२२३०० कार्यालय सामान तथा सेवाहरू	**१६,२३,४२**	**१३,००,८०**	**१९,५६,५३**	**१५,३८,३३**	**३,८२,२०**	**३६,००**
२२३१० कार्यालय सामान तथा सेवाहरू	**१६,२३,४२**	**१३,००,८०**	**१९,५६,५३**	**१५,३८,३३**	**३,८२,२०**	**३६,००**
२२३११ मसलन्द तथा कार्यालय सामाग्री	८,५१,८३	६,४३,४९	९,०५,९४	७,९७,६४	९९,३०	९,००
२२३१२ पशुपंक्षीहरूको आहार	४,६२	४०	२,९०	५०	२,४०	०
२२३१३ पुस्तक तथा सामग्री खर्च	१,५६,७१	९,०६	१,८२,६२	१२,७०	१,६९,९२	०
२२३१४ इन्धन - अन्य प्रयोजन	८६,९३	६४,२९	१,२८,९५	१,२४,२०	३,७५	१,००
२२३१५ पत्रपत्रिका, छपाई तथा सूचना प्रकाशन खर्च	४,३३,३२	५,१५,०९	६,३१,१३	५,३१,८२	८३,३१	६,००
२२३१९ अन्य कार्यालय संचालन खर्च	९०,०१	६८,४७	१,१४,९९	७१,४७	२३,५२	२०,००
२२४०० सेवा तथा परामर्श खर्च	**६२,७६,५०**	**५८,८३,२३**	**७८,४३,२८**	**७५,१५,२३**	**२,९७,०५**	**३१,००**
२२४१० परामर्श तथा अन्य सेवा शुल्क	**६२,७६,५०**	**५८,८३,२३**	**७८,४३,२८**	**७५,१५,२३**	**२,९७,०५**	**३१,००**
२२४११ सेवा र परामर्श खर्च	४,३९,८३	५,६७,६१	८,८३,७५	८,८०,७५	०	३,००
२२४१२ सूचना प्रणाली तथा सफ्टवेयर संचालन खर्च	४९,८२	१,१६,९१	६६,८७	६६,८७	०	०

शीर्षक	२०७९/८० को यथार्थ खर्च	२०८०/८१ को संशोधित अनुमान	२०८१/८२ को लक्ष्य	स्रोत		
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
					संघ	वैदेशिक
२२४१३ करार सेवा शुल्क	३६,७६,४८	४२,९१,४५	४६,७५,३८	४३,६६,३१	२,८१,०७	२८,००
२२४१९ अन्य सेवा शुल्क	२१,१०,३७	९,०७,२६	१२,१७,२८	१२,०१,३०	१५,९८	०
२२५०० कार्यक्रम सम्बन्धी खर्चहरू	**३,५८,६७,१२**	**२,८९,८०,६५**	**४,६८,२७,६९**	**३,११,७७,४२**	**१,१४,५१,२७**	**४१,९९,००**
२२५१० तालिम तथा गोष्ठी	**२५,८६,८७**	**१७,१४,२४**	**३०,४८,४०**	**२१,२७,१५**	**८,०७,२५**	**१,१४,००**
२२५११ कर्मचारी तालिम खर्च	८,७९,३५	८,००,०१	११,३४,५४	४,१७,९१	६,३०,६३	८६,००
२२५१२ सीप विकास तथा जनचेतना तालिम तथा गोष्ठी सम्बन्धी खर्च	१७,०७,५२	९,१४,२३	१९,१३,८६	१७,०९,२४	१,७६,६२	२८,००
२२५२० उत्पादन सामग्री, सेवा तथा अन्य कार्यक्रम खर्च	**३,३२,८०,२५**	**२,७२,६६,४१**	**४,३७,७९,२९**	**२,९०,५०,२७**	**१,०६,४४,०२**	**४०,८५,००**
२२५२१ उत्पादन सामग्री / सेवा खर्च	३,०८,९८	२,७६,६९	३,३२,०९	३,३०,०९	२,००	०
२२५२२ कार्यक्रम खर्च	३,२८,७६,५१	२,५८,१२,८४	४,३३,३३,७०	२,८६,०६,६८	१,०६,४२,०२	४०,८५,००
२२५२३ विशेष कार्यक्रम खर्च	०	१०,२२,००	०	०	०	०
२२५२९ विविध कार्यक्रम खर्च	९४,७६	१,५४,८८	१,१३,५०	१,१३,५०	०	०
२२६०० अनुगमन,मूल्यांकन र भ्रमण खर्च	**१२,९२,८२**	**१०,६२,२१**	**१४,६९,४२**	**१३,४५,२१**	**७८,२१**	**४६,००**
२२६१० अनुगमन,मूल्यांकन र भ्रमण खर्च	**१२,९२,८२**	**१०,६२,२१**	**१४,६९,४२**	**१३,४५,२१**	**७८,२१**	**४६,००**
२२६११ अनुगमन, मूल्यांकन खर्च	९,५४,७०	८,०९,७६	१०,७६,६५	९,६८,२८	६७,३७	४१,००
२२६१२ भ्रमण खर्च	३,३८,१२	२,५२,४५	३,९२,७७	३,७६,९३	१०,८४	५,००
२२७०० विविध खर्च	**७,४५,६०**	**६,६३,००**	**६,६२,७९**	**६,२५,६४**	**२०,१५**	**१७,००**
२२७१० विविध खर्च	**७,४५,६०**	**६,६३,००**	**६,६२,७९**	**६,२५,६४**	**२०,१५**	**१७,००**
२२७११ विविध खर्च	७,४५,६०	६,६३,००	६,६२,७९	६,२५,६४	२०,१५	१७,००
२५००० सहायता (Subsidy)	**१,४३,२३**	**३,७२,५३**	**११,६२,९८**	**११,६२,९८**	**०**	**०**
२५१०० सार्वजनिक संस्थानहरूलाई सहायता	**०**	**०**	**१,३०,००**	**१,३०,००**	**०**	**०**
२५११० गैह वित्तीय संस्थानहरूलाई सहायता	**०**	**०**	**१,३०,००**	**१,३०,००**	**०**	**०**
२५११२ गैह वित्तीय संस्थानहरूलाई पूँजीगत सहायता	०	०	१,३०,००	१,३०,००	०	०
२५२०० व्यवसायहरूलाई सहायता	**१,१६,४९**	**३,५७,७५**	**१०,२०,२५**	**१०,२०,२५**	**०**	**०**
२५२१० गैह वित्तीय व्यवसायहरूलाई सहायता	**१,१६,४९**	**३,५७,७५**	**१०,२०,२५**	**१०,२०,२५**	**०**	**०**
२५२१२ गैह वित्तीय व्यवसायहरूलाई पूँजीगत सहायता	१,१६,४९	३,५७,७५	१०,२०,२५	१०,२०,२५	०	०
२५३०० अन्य सहायता	**२६,७४**	**१४,७८**	**१२,७३**	**१२,७३**	**०**	**०**
२५३१० अन्य सामाजिक संस्थालाई सहायता	**२६,७४**	**१४,७८**	**१२,७३**	**१२,७३**	**०**	**०**
२५३१५ अन्य सहायता	२६,७४	१४,७८	१२,७३	१२,७३	०	०
२६००० अनुदान	**१,४९,८१,१२**	**२,३८,८९,९१**	**३,२९,२३,३५**	**३,११,७७,३५**	**१७,४६,००**	**०**
२६३०० अन्य तहका सरकारहरूलाई अनुदान	**१,२६,८२,७४**	**२,३४,७५,७०**	**२,९२,७०,१०**	**२,७५,३०,१०**	**१७,४०,००**	**०**
२६३३० आन्तरिक अनुदान	**१,२६,८२,७४**	**२,३४,७५,७०**	**२,९२,७०,१०**	**२,७५,३०,१०**	**१७,४०,००**	**०**
२६३३१ समानिकरण अनुदान	७६,४०,००	८०,६१,३५	८६,००,००	८६,००,००	०	०
२६३३२ सशर्त अनुदान	९,८२,२३	६,४९,००	८,५५,१०	८,५५,१०	०	०
२६३३३ विशेष अनुदान	२०,८३,९९	४०,८१,००	५०,००,००	५०,००,००	०	०
२६३३४ समपुरक अनुदान	१९,७६,५२	६३,८९,८५	१,००,००,००	१,००,००,००	०	०
२६३३६ सशर्त अनुदान (पुँजीगत)	०	४२,९४,५०	४८,१५,००	३०,७५,००	१७,४०,००	०
२६४०० सामाजिक सेवा अनुदान	**२२,९८,३८**	**४,१४,२१**	**३६,५३,२५**	**३६,४७,२५**	**६,००**	**०**
२६४१० चालु अनुदान	**१५,८७,५६**	**२,४३,९६**	**१४,९४,४०**	**१४,८८,४०**	**६,००**	**०**
२६४११ सरकारी निकाय, समिति एवं बोर्डहरूलाई निःशर्त चालु अनुदान	२,६४,९९	६६,९५	१६,४०	१०,४०	६,००	०
२६४१२ सरकारी निकाय, समिति एवं बोर्डहरूलाई सःसर्त चालु अनुदान	२,९२,३७	१,५७,१३	५,४३,००	५,४३,००	०	०
२६४१३ अन्य संस्थालाई अनुदान' सःशर्त	१०,३०,२०	१९,८८	९,३५,००	९,३५,००	०	०
२६४२० पुँजीगत अनुदान	**७,१०,८२**	**१,७०,२५**	**२१,५८,८५**	**२१,५८,८५**	**०**	**०**
२६४२१ सरकारी निकाय, समिति, बोर्ड — पुँजीगत निःशर्त अनुदान	२,४२,९१	३,७५	०	०	०	०
२६४२२ सरकारी निकाय, समिति, बोर्ड — पुजिगत सःशर्त अनुदान	४,६७,९१	१,६६,५०	४४,००	४४,००	०	०
२६४२३ अन्य संस्थालाई सःशर्त पुँजीगत अनुदान	०	०	२१,१४,८५	२१,१४,८५	०	०
२७००० सामाजिक सुरक्षा	**१५,८९,००**	**२०,१५,५९**	**३२,८६,०९**	**१६,०७,००**	**१६,७९,०९**	**०**
२७१०० सामाजिक सुरक्षा	**४,५६,२८**	**५,६७,५३**	**५,४३,०५**	**५,२६,८६**	**१६,१९**	**०**
२७११० सामाजिक सुरक्षा	**४,५६,२८**	**५,६७,५३**	**५,४३,०५**	**५,२६,८६**	**१६,१९**	**०**
२७१११ सामाजिक सुरक्षा	३,६५,९८	२,६७,५३	२,७६,८६	२,७६,८६	०	०
२७११२ अन्य सामाजिक सुरक्षा	९०,३०	३,००,००	२,६६,१९	२,५०,००	१६,१९	०
२७२०० सामाजिक सहायता	**११,३२,७२**	**१४,४८,०६**	**२७,४३,०४**	**१०,८०,१४**	**१६,६२,९०**	**०**
२७२१० सामाजिक सहायता	**११,३२,७२**	**१४,४८,०६**	**२७,४३,०४**	**१०,८०,१४**	**१६,६२,९०**	**०**
२७२११ छात्रवृत्ति	३,२१,०६	४,२९,०१	८,३०,२४	६,०७,८४	२,२२,४०	०
२७२१२ उद्दार, राहत तथा पुनर्स्थापना खर्च	०	०	१,२५,००	०	१,२५,००	०
२७२१३ औषधी खरिद खर्च	८,११,६६	९,९६,५५	१७,७७,८०	४,६२,३०	१३,१५,५०	०
२७२१९ अन्य सामाजिक सहायता	०	२२,५०	१०,००	१०,००	०	०
२८००० अन्य खर्च	**६,०६,६५**	**४२,२१,२६**	**१,३०,१८,३१**	**१,१८,५५,४४**	**११,६२,८७**	**०**
२८१०० सम्पत्ति सम्बन्धी खर्च	**६,०६,६५**	**६,४७,५७**	**९,०५,८८**	**८,७६,१६**	**२९,७२**	**०**
२८१४० भाडा	६,०६,६५	६,४७,५७	९,०५,८८	८,७६,१६	२९,७२	०

शीर्षक	२०७९/८० को यथार्थ खर्च	२०८०/८१ को संशोधित अनुमान	२०८१/८२ को लक्ष्य	स्रोत		
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
					संघ	वैदेशिक
२८१४१ जग्गाको भाडा	१,००	१,८१	१७,३५	१७,३५	०	०
२८१४२ घर भाडा	५,४८,४७	५,६२,९५	७,८१,५४	७,५१,८२	२९,७२	०
२८१४३ सवारी साधन तथा मेशिनर औजार भाडा	५७,१८	८२,१३	१,०६,७५	१,०६,७५	०	०
२८१४९ अन्य भाडा	०	६८	२४	२४	०	०
२८२०० फिर्ता खर्च	०	२,४२,९६	३,५०,००	३,५०,००	०	०
२८२१० फिर्ता खर्च	०	२,४२,९६	३,५०,००	३,५०,००	०	०
२८२११ राजस्व फिर्ता	०	८४,६४	१,५०,००	१,५०,००	०	०
२८२१२ न्यायिक फिर्ता	०	१,५०,००	२,००,००	२,००,००	०	०
२८२१९ अन्य फिर्ता	०	८,३२	०	०	०	०
२८९०० भैपरी आउने चालु खर्च	०	३३,३०,७३	१,१७,६२,४३	१,०६,२९,२८	११,३३,१५	०
२८९१० भैपरी आउने चालु खर्च	०	३३,३०,७३	१,१७,६२,४३	१,०६,२९,२८	११,३३,१५	०
२८९११ भैपरी आउने चालु खर्च	०	३३,३०,७३	१,१७,६२,४३	१,०६,२९,२८	११,३३,१५	०
पूंजीगत खर्च	१५,८१,४५,१६	११,१७,२०,६४	१७,५३,०८,५५	६,०५,४२,८१	१०,६२,६४,७४	८५,०१,००
३१००० पूँजीगत खर्च	१५,८१,४५,१६	११,१७,२०,६४	१७,५३,०८,५५	६,०५,४२,८१	१०,६२,६४,७४	८५,०१,००
३११०० स्थिर सम्पत्ति प्राप्ति खर्च	१५,८१,४५,१६	१०,०१,३८,१३	१६,८८,०८,५५	६,०५,४२,८१	९,९७,६४,७४	८५,०१,००
३१११० भवन तथा संरचना	१,६५,३०,७७	८७,०८,८८	२,०९,४४,११	१,१५,७३,०१	९२,४५,१०	१,२६,००
३११११ आवासीय भवन निर्माण/खरिद	६७,९१	१,८८,९९	२३,००	१३,००	१०,००	०
३१११२ गैर आवासीय भवन निर्माण/खरिद	१,६४,६२,८६	८४,९१,८९	२,०९,२१,११	१,१५,६०,०१	९२,३५,१०	१,२६,००
३१११३ निर्मित भवनको संरचनात्मक सुधार खर्च	०	२८,००	०	०	०	०
३११२० सवारी साधन तथा मेशिनरी औजार	४८,५७,४८	५०,५१,३४	८६,०१,५३	३८,५२,५७	४५,०६,९६	२,४२,००
३११२१ सवारी साधन	१,४६,०७	१,३२,१०	४,५५,९०	२,५२,४०	१२,५०	१,९१,००
३११२२ मेशिनरी तथा औजार	४१,६०,१९	४४,२६,४२	७५,८६,१०	३१,२६,०६	४४,१५,०४	४५,००
३११२३ फर्निचर तथा फिक्चर्स	५,५१,२२	४,९२,८२	५,५९,५३	४,७४,११	७९,४२	६,००
३११३० अन्य पूँजीगत खर्च	७,५९,१३	१४,२०,५१	३१,७५,४७	६,११,२०	१४,००,२७	११,६४,००
३११३१ पशुधन तथा आगबानी विकास खर्च	०	१,८०	०	०	०	०
३११३४ कम्प्युटर सफ्टवेयर निर्माण तथा खरीद खर्च	१७,८०	७१,२५	६०,००	२०,००	४०,००	०
३११३५ पूँजीगत परामर्श खर्च	७,४१,३३	१३,४७,४७	३१,१५,४७	५,९१,२०	१३,६०,२७	११,६४,००
३११४० सुरक्षा उपकरण	०	०	६,५०	०	६,५०	०
३११४१ सुरक्षा उपकरण प्राप्ति खर्च	०	०	६,५०	०	६,५०	०
३११५० सार्वजनिक निर्माण	१३,१२,९८,१८	८,०१,७६,१९	१३,२९,८६,९६	४,३६,२१,५३	८,३२,४७,४३	६१,१८,००
३११५१ सडक तथा पुल निर्माण	४,२५,२२,८४	४,८४,११,३०	५,६८,३५,६९	१,७६,४०,४३	३,९१,९५,२६	०
३११५३ विद्युत संरचना निर्माण	१,५१,६८	१,८५,३५	९,५०,००	०	९,५०,००	०
३११५४ तटबन्ध तथा बाँध निर्माण	१,१५,२२,३६	१६,५१,५१	९८,०६,००	४८,९८,००	४९,०८,००	०
३११५५ सिंचाइ संरचना निर्माण	२,१२,८६,१६	१,००,५३,०३	२,५५,३५,९०	१,०२,८५,३०	१,५१,५०,६०	०
३११५६ खानेपानी संरचना निर्माण	१,८६,७७,१६	८५,३१,९८	१,९२,०२,९३	३०,६५,००	१,६१,३८,९३	०
३११५७ वन तथा वातावरण संरक्षण	१०,४१,९१	१२,८०,१८	१६,८२,४५	६,५०,९५	९,१३,५०	१,१८,००
३११५८ सरसफाइ संरचना निर्माण	४४,६१	१,२१,२७	४,९८,५०	१०,५०	४,८८,००	०
३११५९ अन्य सार्वजनिक निर्माण	३,६०,५१,४६	९९,४१,५७	१,८५,७६,४९	७०,७३,३५	५५,०३,१४	६०,००,००
३११६० निर्मित संरचनाको सुधार खर्च	७,७०,३३	१६,८८,९५	१०,७०,४८	७,९३,६०	२,७६,८८	०
३११६१ निर्मित भवनको संरचनात्मक सुधार खर्च	७,७०,३३	१६,८८,९५	१०,७०,४८	७,९३,६०	२,७६,८८	०
३११७० पूँजीगत सुधार खर्च	३९,२९,२७	३०,९२,२५	२०,२३,५०	९०,९०	१०,८१,६०	८,५१,००
३११७१ पूँजीगत सुधार खर्च सार्वजनिक निर्माण	३९,२९,२७	३०,९२,२५	२०,२३,५०	९०,९०	१०,८१,६०	८,५१,००
३१५०० भैपरी आउने पूँजीगत	०	१,१५,८२,५१	६५,००,००	०	६५,००,००	०
३१५१० भैपरी आउने पूँजीगत	०	१,१५,८२,५१	६५,००,००	०	६५,००,००	०
३१५११ भैपरी आउने पूँजीगत	०	१,१५,८२,५१	६५,००,००	०	६५,००,००	०
वित्तीय व्यवस्था	०	०	१०,००,००	१०,००,००	०	०
३२००० वित्तीय सम्पत्ति	०	०	१०,००,००	१०,००,००	०	०
३२१०० आन्तरिक वित्तीय सम्पत्ति	०	०	१०,००,००	१०,००,००	०	०
३२१४० खुद ऋण लगानी	०	०	२,००,००	२,००,००	०	०
३२१४२ सार्वजनिक संस्थानमा ऋण लगानी	०	०	१,००,००	१,००,००	०	०
३२१४३ अन्य संस्थामा ऋण लगानी	०	०	१,००,००	१,००,००	०	०
३२१५० खुद शेयर लगानी	०	०	८,००,००	८,००,००	०	०
३२१५१ संस्थानमा शेयर लगानी	०	०	८,००,००	८,००,००	०	०
जम्मा खर्च	२४,०६,३०,९४	२०,५३,२२,९२	३१,६२,९८,२८	१७,७९,७७,२८	१२,५४,५७,००	१,२८,६४,००

प्रशासनिक व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - ८
(रु.हजारमा)

शीर्षक	२०७९/८० को यथार्थ खर्च	२०८०/८१ को संशोधित अनुमान	२०८१/८२ को लक्ष्य	स्रोत		
				प्रदेश सरकार	संघ अनुदान	
					संघ	वैदेशिक
संवैधानिक अंगहरु	२०,१०,८२	२१,९२,७७	२७,५३,८७	२७,५३,८७	०	०
प्रदेश व्यवस्थापिका	**१४,२२,७५**	**१४,७७,५८**	**१८,८५,१७**	**१८,८५,१७**	०	०
चालु	१३,०१,३१	१४,००,४०	१७,३७,२३	१७,३७,२३	०	०
पुँजीगत खर्च	१,२१,४४	७७,१८	१,४७,९४	१,४७,९४	०	०
प्रदेश लोक सेवा आयोग	**५,८८,०७**	**७,१५,१९**	**८,६८,७०**	**८,६८,७०**	०	०
चालु	५,२४,५७	५,९३,३१	८,१९,७०	८,१९,७०	०	०
पुँजीगत खर्च	६३,५०	१,२१,८८	४९,००	४९,००	०	०
मन्त्रालय	२२,५९,३७,३८	१७,१७,२०,५९	२६,३३,६१,८८	१३,४४,१४,०३	११,६०,८३,८५	१,२८,६४,००
मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	२२,३४,०९	९६,४१,०१	३६,४३,००	२२,११,९८	२,६८,०२	११,६३,००
चालु	१८,४१,४०	२२,३८,२२	३३,०२,६५	१८,९१,६३	२,५८,०२	११,५३,००
पुँजीगत खर्च	३,९२,६९	७४,०२,७९	३,४०,३५	३,२०,३५	१०,००	१०,००
आर्थिक मामिला मन्त्रालय	**१२,५५,८८**	**५४,१९,१९**	**३०,९३,५०**	**३०,९३,५०**	०	०
चालु	९,५५,२४	५३,०९,३३	२९,६१,७५	२९,६१,७५	०	०
पुँजीगत खर्च	३,००,६४	१,०९,८६	१,३१,७५	१,३१,७५	०	०
उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	**१,९९,०३,४६**	**१,२६,१८,९३**	**२,०४,२१,१३**	**१,६७,६६,८६**	२३,०२,२७	१३,५२,००
चालु	७७,०६,९९	८५,८१,५३	१,१७,५६,७३	१,१०,२४,८३	४,९१,९०	२,४०,००
पुँजीगत खर्च	१,२१,९६,४७	४०,३७,४०	८६,६४,४०	५७,४२,०३	१८,१०,३७	११,१२,००
भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	**२,२९,६५,४७**	**१,८०,४७,९४**	**३,०९,१३,३४**	**२,७५,०९,४१**	**१७,१५,९३**	**१६,८८,००**
चालु	२,०७,०१,४०	१,५६,२८,८१	२,७६,६८,४८	२,५७,९७,५५	४,११,९३	१४,५९,००
पुँजीगत खर्च	२२,६४,०७	२४,१९,१३	३२,४४,८६	१७,११,८६	१३,०४,००	२,२९,००
आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	**३०,७३,८८**	**३०,३३,५७**	**३८,५९,६१**	**३८,५९,६१**	०	०
चालु	७,९४,९६	११,१०,२७	१४,८०,००	१४,८०,००	०	०
पुँजीगत खर्च	२२,७८,९२	१९,२३,३०	२३,७९,६१	२३,७९,६१	०	०
भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	**१२,४१,९३,२१**	**८,४८,२९,०३**	**१३,३५,९२,४५**	**४,१८,१२,४५**	**८,४७,६०,००**	**७०,२०,००**
चालु	३७,९७,००	३९,८२,१८	५३,५५,३०	४८,९३,९४	४,५१,३६	१०,००
पुँजीगत खर्च	१२,०३,९६,२१	८,०८,४६,८५	१२,८२,३७,१५	३,६९,१८,५१	८,४३,०८,६४	७०,१०,००
सामाजिक विकास मन्त्रालय	**५,२१,०१,२६**	**३,७८,८२,५२**	**६,७४,१८,८५**	**३,८७,४०,२२**	**२,७०,३७,६३**	**१६,४१,००**
चालु	३,१९,७९,८५	२,७४,८५,९१	४,१८,२३,३६	२,५६,१६,४६	१,४७,०५,९०	१५,०१,००
पुँजीगत खर्च	२,०१,२१,४१	१,०३,९६,६१	२,५५,९५,४९	१,३१,२३,७६	१,२३,३१,७३	१,४०,००
प्रदेश योजना आयोग	**२,१०,०३**	**२,४८,४०**	**५,२०,००**	**५,२०,००**	०	०
चालु	२,००,२२	२,३९,०८	५,०२,००	५,०२,००	०	०
पुँजीगत खर्च	९,८१	९,३२	१८,००	१८,००	०	०
अर्थ मन्त्रालय-वित्तिय व्यवस्था तथा ऋण भुक्तानी	०	०	**१०,००,००**	**१०,००,००**	०	०
अर्थ - वित्तीय व्यवस्था	०	०	**१०,००,००**	**१०,००,००**	०	०
वित्तीय व्यवस्था	०	०	१०,००,००	१०,००,००	०	०
अर्थ बजेट	०	**७९,३३,८६**	**१,९९,१२,४३**	**१,२२,७९,२८**	**७६,३३,१५**	०
अर्थ - विविध	०	**७९,३३,८६**	**१,९९,१२,४३**	**१,२२,७९,२८**	**७६,३३,१५**	०
चालु	०	३५,५७,५४	१,३४,१२,४३	१,२२,७९,२८	११,३३,१५	०
पुँजीगत खर्च	०	४३,७६,३२	६५,००,००	०	६५,००,००	०
स्थानीय तह	**१,२६,८२,७४**	**२,३४,७५,७०**	**२,९२,७०,१०**	**२,७५,३०,१०**	**१७,४०,००**	०
स्थानीय तह	**१,२६,८२,७४**	**२,३४,७५,७०**	**२,९२,७०,१०**	**२,७५,३०,१०**	**१७,४०,००**	०
चालु	१,२६,८२,७४	२,३४,७५,७०	२,९२,७०,१०	२,७५,३०,१०	१७,४०,००	०
जम्मा खर्च	२५,०६,३०,९४	२०,५३,२२,९२	३१,६२,९८,२८	१७,७९,७७,२८	१२,५४,५७,००	१,२८,६४,००

लैंगिक उत्तरदायी बजेट अनुसारको व्यय अनुमान
आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - ९
(रु.हजारमा)

विवरण	प्रत्यक्ष लाभ	अप्रत्यक्ष लाभ	तटस्थ	जम्मा
२०२ प्रदेश व्यवस्थापिका	०	०	१८८२१०	१८८२१०
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	०	०	८६८७०	८६८७०
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	१४२४१९	४१०	२२११९८	३६४०२७
३०४ आर्थिक मामिला मन्त्रालय	०	३०९२४०	०	३०९२४०
३०५ उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	१७०९८४८	३३४३६४	६४००	२०४९११३
३१२ भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	४८८९७९६	३२१४३८	०	५२११२३४
३१३ आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	०	३०८४६१	०	३०८४६१
३३० भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	७३२११३७	६०३७३०८	०	१३३५८४४५
३४० सामाजिक विकास मन्त्रालय	२७११६८४	४०३७१११	०	६८४८७९५
३५१ प्रदेश योजना आयोग	५२०००	०	०	५२०००
६०१ अर्थ - वित्तीय व्यवस्था	०	१०००००	०	१०००००
६०२ अर्थ - विविध	०	११८८२४३	३०००	११९१२४३
८०१ स्थानीय तह	२९४००१०	०	०	२९४००१०
जम्मा खर्च	१०,८०,४४,७७	१२,३१,४९,६६	५०,५६,७८	३१,६२,९५,२८

संकेत	लैंगिक उत्तरदायी बजेट	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	१८८०७७७७	६६.२९
२	अप्रत्यक्ष लाभ	१३३१८९६६	३२.११
३	तटस्थ	५०५६७८	१.६०

द्रष्टव्य : लैंगिक उत्तरदायी बजेट छुट्याईएका आधारहरू
बजेटका प्रत्येक क्रियाकलाप लैंगिक दृष्टिले कता उन्मुख छ भनि निर्क्यौल गर्न निम्नानुसार वर्गीकरण गरिएको छ :
क) महिलालाई ५० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी लाभ पुग्ने क्रियाकलाप — प्रत्यक्ष
ख) महिलालाई २० प्रतिशत वा सो भन्दा माथि तर ५० प्रतिशत भन्दा कम लाभ पुग्ने क्रियाकलाप — अप्रत्यक्ष
ग) महिलालाई २० प्रतिशत भन्दा न्यून लाभ पुग्ने क्रियाकलाप — तटस्थ

उपरोक्तानुसार प्रतिशत निकाल्दा देहायका क्रियाकलापहरूको सूचकहरूका मूल्यांकनका आधारमा प्राप्त हुने नतिजा बमोजिम लैंगिक बजेटलाई वर्गीकरण

क्र. स.	लैंगिक उत्तरदायी बजेट	प्रतिशत
१	योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा महिलाको सहभागिता	२०
२	महिलाहरूको क्षमता अभिवृद्धि	२०
३	कार्यक्रमबाट महिलाहरूको लागि लाभ तथा नियन्त्रणमा सुनिश्चितता भन्ने लक्षित गरेका कार्यक्रम संवेत	३०
४	महिलाहरूको रोजगारी र आय आर्जन अभिवृद्धि	२०
५	महिलाहरूको समयको प्रयोगमा गुणात्मक सुधार तथा कार्यबोझमा कमी	१०
	जम्मा	१००

जलवायु परिवर्तन बजेट अनुसारको व्यय अनुमान

आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - १०
(रु.हजारमा)

विवरण	प्रत्यक्ष लाभ	अप्रत्यक्ष लाभ	तटस्थ	जम्मा
२४२ प्रदेश व्यवस्थापिका	०	०	१८८२१०	१८८२१०
२१० प्रदेश लोक सेवा आयोग	०	०	८६८००	८६८००
३०१ मुख्यमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय	०	०	३६४३००	३६४३००
३०५ आर्थिक मामिला मन्त्रालय	०	३०९३३०	०	३०९३३०
३०७ उद्योग, पर्यटन, वन तथा वातावरण मन्त्रालय	१३१६१९६	२९८९२४	१९९३५	२०४२१९३
३१२ भूमि व्यवस्था, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	८४४८३,६	२२४४५६१	२११२०	३०९११३४
३१४ आन्तरिक मामिला तथा कानून मन्त्रालय	०	०	३८४९६१	३८४९६१
३३७ भौतिक पूर्वाधार विकास मन्त्रालय	११०३२०४४	१५१३८९१	११०८००	१२३३१६६४
३५० सामाजिक विकास मन्त्रालय	११६०००	३११६११४	४४११६८९	६०४१८८५
३९१ प्रदेश योजना आयोग	५२०००	०	०	५२०००
६०१ अर्थ - वित्तीय व्यवस्था	०	१०००००	०	१०००००
६०२ अर्थ - विविध	६३००००	०	१३४१२४३	१९७१२४३
८०१ स्थानीय तह	०	२१,३००१०	०	२१,३००१०
जम्मा खर्च	१२,०९,१८,२२	१,३८,९४,२९	६,१४,८२,७७	३१,६२,९८,२८

संकेत	जलवायु परिवर्तन बजेट	रकम	प्रतिशत
१	प्रत्यक्ष लाभ	१२०९१८२२	४४.७१
२	अप्रत्यक्ष लाभ	१३८९४२९	३०.३२
३	तटस्थ	६१९८३७७	२१.९७

संघ अनुदानका वैदेशिक अनुदान तथा ऋण सारांश

आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - ११
(रु.हजारमा)

दातृ संस्था	जम्मा	अनुदान					वैदेशिक ऋण			
		जम्मा	नगद	सोझै भुक्तानी	शोधभर्ना	वस्तुगत	जम्मा	नगद	सोझै भुक्तानी	शोधभर्ना
बहुपक्षिय	९७,६३,००	५,९७,००	१,६५,००	०	४,३२,००	०	९१,६६,००	०	०	९१,६६,००
ए डि बी	११,१५,००	३,१४,००	०	०	३,१४,००	०	८,०१,००	०	०	८,०१,००
ए डि बी	११,१५,००	३,१४,००	०	०	३,१४,००	०	८,०१,००	०	०	८,०१,००
आई डी ए (वर्ड बैंक)	८२,०७,००	०	०	०	०	०	८२,०७,००	०	०	८२,०७,००
आई डि ए	८२,०७,००	०	०	०	०	०	८२,०७,००	०	०	८२,०७,००
यु एन	१,६५,००	१,६५,००	१,६५,००	०	०	०	०	०	०	०
यु एन - जी इ एफ	१,६५,००	१,६५,००	१,६५,००	०	०	०	०	०	०	०
एस.इ.एस.पी.	२,७६,००	१,१८,००	०	०	१,१८,००	०	१,५८,००	०	०	१,५८,००
एस.इ.एस.पी.	२,७६,००	१,१८,००	०	०	१,१८,००	०	१,५८,००	०	०	१,५८,००
द्विपक्षीय	९,७४,००	९,७४,००	५,२६,००	०	४,४८,००	०	०	०	०	०
स्वीट्जरल्याण्ड	५,२६,००	५,२६,००	५,२६,००	०	०	०	०	०	०	०
स्वीट्जरल्याण्ड-एस डी सी	५,२६,००	५,२६,००	५,२६,००	०	०	०	०	०	०	०
यू एस ए	४,४८,००	४,४८,००	०	०	४,४८,००	०	०	०	०	०
यु एस एड	४,४८,००	४,४८,००	०	०	४,४८,००	०	०	०	०	०
संयुक्त कोष	२१,२७,००	२१,२७,००	२,९५,००	०	१८,३२,००	०	०	०	०	०
गाभी	२,९५,००	२,९५,००	२,९५,००	०	०	०	०	०	०	०
गाभी	२,९५,००	२,९५,००	२,९५,००	०	०	०	०	०	०	०
जी ए ऐफ एस पी	१,२५,००	१,२५,००	०	०	१,२५,००	०	०	०	०	०
जी ए ऐफ एस पी	१,२५,००	१,२५,००	०	०	१,२५,००	०	०	०	०	०
दाताको संयुक्त कोष	१७,०७,००	१७,०७,००	०	०	१७,०७,००	०	०	०	०	०
दाताको संयुक्त कोष	१७,०७,००	१७,०७,००	०	०	१७,०७,००	०	०	०	०	०
कुल जम्मा	१,२८,६४,००	३६,९८,००	९,८६,००	०	२७,१२,००	०	९१,६६,००	०	०	९१,६६,००

दिगो विकास लक्ष्य संकेतका आधारमा विनियोजित रकम

आर्थिक वर्ष २०८१/८२

अनुसूची - १२
(रु.हजारमा)

दिगो विकास संकेत	दिगो विकास लक्ष्य	रकम	प्रतिशत
०	सांकेतीकरण नगरिएको	६६९६३४८	२१.१७
१	गरिबीको अन्त्य	१६४६६६०	५.२१
२	शून्य भोकमरी	१०४६७२२	३.३१
३	स्वस्थ जीवन	२८९२४१९	९.१४
४	गुणस्तरीय शिक्षा	१६६७२२९	५.२७
५	लैङ्गिक समानता	१५५४२२६	४.९१
६	दिगो सफा पानी तथा सरसफाइ सेवा	२२१७०१८	७.०१
८	समावेशी आर्थिक वृद्धि तथा मर्यादित काम	७८५४४९५	२४.८३
९	उद्योग, नवीन खोज र पूर्वाधार	३५६१७७	१.१३
१०	असमानता न्यूनीकरण	६२८८८७	१.९९
११	दिगो शहर र बस्तीहरू	५४३५३२	१.७२
१२	दिगो उपभोग तथा उत्पादन	२०५८५	०.०७
१३	जलवायु परिवर्तन अनुकुलन	३४०९५९२	१०.७८
१५	भूसतह स्रोतको उपयोग	३१९३२४	१.०१
१६	शान्तिपूर्ण, न्यायपूर्ण र सशक्त समाज	३८५९६१	१.२२
१७	दिगो विकासका लागि साझेदारी	३९०६५३	१.२४
	कुल जम्मा	३१,६२,९८,२८	१००